

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Joh. V. Veski
Peatoimetaja

Elmar Elisto
Toimetussekretär

P. Ariste

Tartu 1936

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. P. Ariste, Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest (artikli suurem osa)	1
2. A. Kask, Mõningaid märkmeid eesti predikatiivi kohta	14
3. Joh. V. Veski, Tähtede järjekord eesti alfabeedis	20
4. H. Rajamaa, Oigekeelsusküsimusi: <i>Uus Eestis</i> või <i>Uues Eestis</i> . Apostroofi-liialdus	22
5. J. Mark, Õienduseks <i>tõrelema</i> -verbi puhul	23
V. Ernits, Järelmärkus	24
6. Raamatute ülevaade: J. Mg., <i>Dr. Fazekas Jenő, Észt nyelvüvelő és nyelvújító törekvések</i> (= Eesti keelearenduslikud ja keeleuuenduslikud püüded)	24
7. Tegevuse aruanded: E. Elisto, Ülevaade Akadeemilise Emakeele Seltsi 16. tegevusaastast 1935.	27
A. Kask, Murdetoimkonna 1935. a. aruanne	30
E. Elisto, „Eesti Keele“ 1935. a. aruanne	31
J. Ainelo ja A. Tiitsmaa, Nimede-eestistamise Toimkonna 1935. a. aruanne	31
8. Toimetusele saadetud kirjandust 1934 (järg)	32

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:
Tartu, Vabriku 5—4, tel. 2-81.

Talitus:
Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest.

Prof. P. Arumaa on lahkelt juhtinud allakirjutanu tähelepanu eestikeelsetele tekstidele, mida leidub Rootsi aja kohtute protokollides. Läbi vaadanud Tartu Maakohtu (= TrtMkA), Pärnu Maakohtu (= PrnMkA), Lääne Meeskohtu (= LämSkA), Harju Meeskohtu (= HaMskA), Viru-Järva Meeskohtu (= V-JMskA) arhiivi ja Liivimaa Rootsi kindralkuberneri (= LRKkA) arhiivi Sõjakohtu protokollid, võis üllatunult niitada, et mainitud arhiivides on mõndagi, mis võib pakkuda lisandeid kõnesoleva ajajärgu eesti käsikirjalisele kirjavarale ning aitab valgustada ühteist kultuuriloo alalt.

Olemasolevad keelemälestised on kolme laadi: 1) kohtuvandeid eesti soost tunnistajate, kaebajate ja kaebealuste poolt, 2) nõiasõnu nõiaprotsesside kirjeldustest ja 3) üksikuid kohtule oluliseks osutunud mitmesuguse sisuga lauseid.

Eestikeelseid vandetekste on leitud kolme kohtu arhiivist: TrtMkA, V-JMskA ja LRKkA. Tartu kohtu omad on järgmised:

1. *Formula Juramenti.*

Minna N. wanno Jummal nunc temma püha Evangelium pehl, et ma tahan oigete paata nunc tunnista | mis minnol teda om, nunc awus koniga kohus minnol |

küfsip, ku minna vnrecht, nūnc űllekohus wanno nūnc |
tunnista, sis űuncke Jummal minna igawest. (TrtMkA 6, lk.2.)

Vandevalemi on kandnud protokolli kohtukirjutaja käsi. Talupojast tunnistajad, kes vandusid eesti keeli, olid kutsutud kohtusse asjatundjaks Vaiatu (Somel) ja Tarakvere (Tarrastfer) maatülides. Kohus oli koos praeguses Torma kihelkonnas, Vaiatu mõisas 3. märtsil 1670, et die Gütter Somel und Tarrastfer zu Taxiren.

2. Minna Marret Wanno Jumalla nimel temma |
pūha evangelium pehl et minna olle űedde mitte.
(TrtMkA 7, lk. 78b.)

Vannet on hakanud kirjutama sama käsi, kellelt on eelmine tekst. Poolelijäänud kirjast on tõmmatud jooned läbi. Vandujaks on die KinderMörderin Marret Põltsamaalt. Tegelikult vana kohtuasi oli uuesti ees Laiusel 14. ja 15. juulil 1671. Vandekatkend on teiselt kohtupäevalt.

3. Minna N Wannu Jumala ningk temma pūha Evangeliumme pehl, et minna |
tahan euge tunnista, neitma nink welje űttelda miű ahus űohus minnult küűib ning |
miű minno űest aűiaűt thede on, kuű minno unrecht tunistab eűű walűűiste űiűű Sundla Jummal minno, minno iho ning hing, minne Naife | ningk lazet, minno tõbbrat minno wilje nurme pehl, ningk űeigk | miű minne perralt on, anna minna furratti kette, iggawest | ningk iggawest. (TrtMkA 11, lk. 47.)

Vande on andnud Põltsamaa talupojad 5. oktoobril 1677. Paberile on selle märkinud jällegi harilik kohtukirjutaja, nagu ka muud järgnevad juramentumid. — Tekstis on täht N Minna ja Wannu vahel kirjutatud ülespoole rea kohta. Samuti on neitma kõrgemal tunnista ja nink vahekojal.

On tähelepandav, et kirjutaja tarvitab alguses antiikvat ja hiljemini siirdub gooti kirjale. Üldiselt on eestikeelsed märkmed enamikus antiikvas, kuigi mõni kirjutaja eelistab gooti kirja. Vahel on tähiti mõlemad kirjutusviisid segi. Kaasasolev saksa tekst on aga ikka puhtas gootis. Segatähestikuga sõnad antakse käesolevas kirjutises edasi enamustähestikus.

4.

formula juramenti.

Minna N. wannu jumjala nink temma põhe Sanna pehl, eth ma | tahan euge tunnista ninck welje utleda mis auwus kohus minnult | küßib, nink minnult sest rydest thēde on, kuß minna unrecht tunnißt | echk wölßkes, sihs fundke jummal minno iho nink hingh | minno naßet nink ladfed minno többrat, minno wilje nur|me pehl, nink keik miß minno perralt on, ande minno kur|ratte kette igkawest ninkg igkewest. (TrtMkA 11, lk. 83.)

Käesolev vanne on õieti vaid eelnenu teisend, mis on kujult vähe muudetud ning veidi lohakamalt kirja pandud. Vandujaiks oli Torma mehi, kes olid kutsutud tunnistajaiks Torma ja Lullikatku (Lüllekatku) vaheliste heinamaade kuuluvuse tülis. Kohus peeti Laiusel 8. mail 1679. — Ka selles vandevalemis on N kõrgemale vahele kirjutatud.

5. Minna NN. wannumb nüdt Jumjala nink temma püha | Evangelium ät kelk mißs minust feest Kunninga kochtust | şap küßitus şe şinaze Rigo kirrikotee perrast keik tahan ülless räkida middakid erra şalgada mitte wainu, | kaddeweşa echk meleheperrest kus minna üllekochtus | tunnište ech wannu şihs şaggud mind şeddo kurratit | minno ehho ning hinge, naişe, ning lapşet, willia, | normapeeit, többrad, wimşell tunnel, põrgus şedas, | kiskma pinatemma nink waiwatama. (TrtMkA 12, lk. 21.)

Vande on kohtukirjutaja protokollis märkinud saksakeelse vande järele. Eesti tunnistajad olid kohtus mõisnikkudevahelise protsessi pärast Vaabina (Ülsen) mõisa teede asjus. Küsimust käsitlev kuninglik immissioon, kus võeti vanded, oli 2. augustil 1683.

Viru-Järva Meeskohtu protokollidest on puutunud silma 4 eestikeelset vannet.

6. Minna NN Wannun Jumala ninck şe auwus kochte Chş, | et minna mitte ennambe olleme Şahnet fui kadira | Şilla tois Şanibit, ninck ūchtife raud, et

minna kašš mitte | tehn, kehš laiwa on Sittitanut | pollema, ninč polle sejt fullnut. (V-JMskA 16, lk. 97.)

See valem on kirjutatud väga ebaselge konspektina. Paberiks on tarvitatud Vihulast saadetud kirja lõiget. Vanne on antud pikema laevapõletuse ning rüüstuse kohta käinud protsessi puhul 1673. 11. detsembril alanud kohtust pidi osa võtma õige palju Käs mu lahe (Casperwieck) ümberkaudseid talupoegi Malla (Mall), Palmi (Palme), S a g a d i (Saggad), Vihula (Viol) ja teistest mõisadest. — Valemitekstis esineb mitmeid mahatõmbeid ja parandusi. Sõnade laiwa ja on vahelt on läbi kriipsutatud on laiwa Sittatu. Canibit on kirjutatud teise, peaaegu arusaamatuseni mahatõmmatud sõna asemele, millest võiks ehk välja lugeda terve. Sõna, mis käesolevalt esineb kujul raub, on seevõrra ebaselge, et pole vahest võimatu seda tõlgendada mõnel muulgi viisil.

7. ett minno mitte ollen nau andtnut se tappa-mehe | hobbose warrastama, ett minna kaas mitte tehan | kes se hobboffe warastanut on, ninč ett seh warras | perrast se warfusse mitte minno jures ollnut, | nic kaas mitte se hobbose minno majas tohnut, | ninč ett minna kaas perrast seh sama Mehe | kaas mitte rednut, ellick teima nehnut ollen. (V-JMskA 18, lk. 805.)

Vande on andnud 19. märtsil 1677. aastal Lockita Jürgen Lokutalt — zu Loçita, praeguses Saksi vallas, üle 40 aasta vana, keda süüdistati hobusevarguses või varguse varjamises. Nimelt oli Jürgeni käest kätte saadud varastatud hobune. — Selleski valemitekstis on mahatõmbeid ning juurdekirjutisi: minno ja ollen vahele on kirjutatud mitte, ja kes ja hobboffe vahele se; nau järelt on maha tõmmatud ninč, andtnut järelt tem, tohnut järelt ett.

8. Minna wannun jumala ninč sefinnase | atwa funninga koçto ehš, ninda kui | jumal mindt peap Sundima wihsel | Behwal oma koçto ehš, ett minna seh pehl, mis | minna sahn küñnut, seh oiðe töttis tahan | tunnistama, kus minna ülle koçto | tunnistan,

sihš nuhtle mindt jumal min|no iho ninc hinge Põrcto
tulli kash | iggawest. (V-JMskA 24, lk. 411.)

Omaette eraldine juramentum maatülide kohta käinud protsessi lõpus 1682. aastast. Protokollis mainitavate kohanimede Kondo, Heiliges Dorff ja Lillifer järgi otsustades on tegu Jõhvi kihelkonna maa-aladega. — Tekstis on sõna oma kirjutatud Pehwal ja kochto vahekohta.

9. Minna Matti wannun Jummalal, et minul poll ichtigit Weha | olnut se onke Mehe kas, ninc Mehas ichtigit | Weha ech Melepaha Mehas meihe wachel | sindinnut ninc ep polle mitte Weha perrast | temma kaa voidlenudt, ninc kas mitte Weha perrast teeda maha heidnut ec temma jurist erra | lehnut, ninc maha gegnut. Ni töddest, kui | mind Jummal aitam ninc temma põha Sanna. (V-JMskA 1688, pagineerimata mapp.)

1688. aastal 27. jaanuaril sai metsaveol surma Kirevere küla (Kirrefer) noormees Ado. Metsas kaasas olnud 20-aastast Matti't, gebürdig auß dem Röjelschen Dorff, s. o. Koilast (Viru-Nigula kihelkonnast), süüdistati Ado tapmises. 1. ja 2. märtsil peetud kohtuistungel mõisteti Matti tapmises õigeks, sest kaaslase surma oli põhjustanud etteväätamatus. — Vastavalt Viru-Järva Meeskohtu kirjutaja traditsioonidele on selleski tekstis täiendusi ning parandusi. Matti on lisatud rea vahele Minna järele, samuti mitte sõnade kas ja Weha vahele; onke eest on läbi kriipsutatud ent, meihe eest sündi, sindinnut järelt ninc; perrast ja maha vahelt on maha tõmmatud Detta ja siis asemele kirjutatud teeda, ec ja temma vahelt on läbi tõmmatud de, ninc ja maha vahelt detta. Ilmesti on kirjutajat häirinud rootsi sõnad detta-det eesti teda ja tema kirjutamisel, sest muidu ei võiks seletada nähtust, et sama sõna on nõnda mitu korda kiputud märkima kirjutajale endalegi vastuvõtmatul kujul.

Viimane vandevalem on Sõjakohtu protokollide hulgast.

10.

Formula Juramenti.

Minna Sõnnih Narvalain wannu Jummal | wasto,
et minnoll nih pallio Raha on Erra | warrastutt, ninc

mitte wehhem kuh minna | parilla olle uttlenut, ninč
ülles tunnista|nutt, ninda töhi kuh jummale mino | peth
ajutama, ninč temma püha Evange|lium. (LRKka Sõja-
kohtu protokollid $\frac{XV}{44}$, pagineerimata).

Protokoll algab kohtule esitatud kaebusega Pärnus
15. jaanuaril 1677. Vene kaupmees (ein Ruffischer R a u f-
m a n n) Tõnnið Narvalain kaebas sõdur Hindrich Ander-
soni peale raha varguse pärast. On tähelepandav, et Narva-
laist nimetatakse järjekindlalt venelaseks; muide on kirju-
tatud enne vandevalemit: Copia des Ruffen Rechnung
vnd Eydes, ja pärast seda: Folgendes hat er auch mit einem
Ruffischen Eyde beim Creuz bestättiget. On raske uskuda,
et Narvalain oli tõesti venelane, sest muil juhtudel,
kui on tegemist venelastega, kannavad need aina vene
perekonna- või isanime. Risti juures vandumisest võib aga
järelada, et Narvalain toimis kreeka-katoliku usu kommete
järgi. Nii on siis kõige tõenäolisem, et käesolev saksa keelt
oskamatu kaupmees oli ingerlane.

Enne kui hakata vaatlema muid eestikeelseid mälestisi,
on põhjust lõpetada ülevaade vandevalemeist. Kuna nõia-
sõnust ja üksikuist kohtule olulisist lauseist peegeldub
enam-vähem otse rahvasuust tulnud keelt, siis ei saa seda
sugugi öelda vandevalemite kohta. Viimaste koostajaks on
olnud kohtukirjutajad või mõned muud kohtuametnikud, kelle
keeletuust võibki siis näha. On mitmele korrale ilmne,
et kirjutaja ja kohaliku rahvastiku keeletarvitus on erinenud
teineteisest. Huvipakkuvaid murdejooni leidub juramentu-
meis ainult üksikuid. Viie Tartu ja ühe Pärnu valemi kohta
võiks lõuna-eestilistena mainida: oigete paata (1), s. o.
õigede paata, teda (1) ~ thēde (3) ~ thēde (4), om (1),
lašet (3) ~ ladfed (4), tōbbbrat (3) ~ tōbbbrat (4) ~
tōbbbrad (5), šap küšsitus (5), parilla (10), wal-
šfište (3), wōlβkes (4), nurme (3) ~ nurme (4) ~
normapeelt (5) ja vahest ka finaze (5), wainu (5),
waiwatama (5). Põhja-eestiliselt on tähelepandavad
kirdepoolsed olleme Šahnet (6), nehnut (7), erra-
lehnut (9), laiwa (6) ja Narvalain. Pandagu veel
tähele adessiivi tarvitamist lauses: w a n n u n J u m-

malal. — Peale mainitu võib tekstidest esile tuua mõningaid sõnavaralisi huvitavusi: vnrecht (1) ~ unrecht (3) ~ unrecht (4), funcke (1) ~ Sundfa (3) ~ fundke (4) ~ Sundima (8) 'kohut mõistma', 'hukka mõistma' tähenduses, ellic (5), töttis (8) ja kohanimi Tapa: tappamehe (7), s. o. Tapa mehe. Sõna warraftutt (10) on juba 17. sajandil olnud haploloogilise silbikaoga. — Erilist mainingut nõuavad Tartu ja Viru-Järva kohtus esinevad läänepoolsed jooned nagu põha (3) ~ põhe (4) ~ põha (9), Weha (9) ja ehho (5). Võiks ju arvata, et asjaomaste kohtukirjutajate eesti keele algmed põlvnesid läänest, kuid on vahest siiski usutavam oletada teist põhjust. Peale esitatute on veel muidki nähtusi, mida ei saa pidada lõunavõi kirde-eestilisteks, kuid mida esineb siiski mõlema kohtu protokollides: middakid (5), faggud (5), ichtigit (9), feigf (3) ~ keik (5) ja kadiga (6). Neis kujudes peab nägema mingit tollaegse ühiskeele traditsiooni või vähemalt sakslaste eesti keeles levinud omapärasusi. Õige ettevaatlikult võiks ehk oletada kirjakeelegi traditsiooni. — Et *h* ees on *ü* ja *i* asemel *ö* ja *e*, seda saab seletada aga ka sellega, et eesti keelele on vähemalt praegu omane häälikute madaldumine *h* naabruses. Sakslase kõrvale võis siis madaldunud *ü* või *i* eri paiguski tunduda astme võrra madalama häälikuna, s. o. *ö*-na või *e*-na. — Raske on öelda, kas sõnakujudes *awus* (1) ~ *auwus* (4) ~ *auwus* (6) on tõesti *v* säilinud, sest protokollide saksa keele ortograafias, mis on kirjutajail aina seisnud silmade ees, tarvitatakse diftongi *au* tähistuseks ka *auw* ja *aw*. Sõnavorm *auhus* esineb samal kirjutajal, kellelt on järgneva teksti *w*-line vaste. — Omapäraselt torkab silma juramentumeis (ja ka muis eestikeelseis ürikuis) *e* sõnade lõpus mõne muu vokaali asendajana või liigse märgina. Eesti järgsilpide vokaalid on kvaliteedilt vähe erinevad esimese silbi omist ning lähevad lahku saksa keele vastavaist häälikuist; seepärast pole ime, et viletsa keeleoskusega kirjutajail on võinud esineda asendamisi. Peale *e* satume kohati järgsilpides muilegi n. ö. valemokaalele. Läti uurija A. Augstkalns on näidanud Celi IV, 69, et lätigi vanades teks-

tides esineb sageli ootamatu *e*, mida autor nimetab universaalseks *e*-ks („priekšmancēļa universālgalotnes -e“). Selle *e* tõttu pole võimalik iga kord öelda, kas sõnas esineb vokaalharmooniat. Mõnel juhul võiks siiski niitada selle olemasolu: *ʃ e d d e* (2), *w e l j e* (3), *t h e d e* (3) - *t h ē d e* (4), *p õ h e* (4). — Mõöda minnes ilmseist kirjutuse- või arusaamatuse-vigadest, nagu *r y d e s t* (4) 'riiust', *ʃ e d a s* (5) 'hädas', *w a n n u m b* (5) 'wannun', *g e g n u t* (9) 'jätnud' jne., viidatagu Viru-Järva Meeskohtu kirjutaja harjumusele asendada *ü*-häälikut *i*-märgiga: *S i l l a t o i s* (6) 'sületäis', *S i t t i t a n u t* (6) 'sütitanud', *i õ t i g i t* (9) 'ühtigi', *ʃ i n d i n n u d* (9) 'sündinud'. — Verbi ainsuse 1. isiku sõnalõpulisel *n*-i esinduse poolest erinevad Viru-Järva kohtu traditsioonid teiste omadest: esimeses kohas püsib *n* järjekindlalt, mujal vaheldub *püsi* kaoga.

Toodud *formulae juramenti* ei tõenda muidugi, et ainult neil juhtudel, kust tänaseni on säilinud ürikuid, oleksid eestlased andnud vande emakeeles. Vägagi sageli on otse lisatud protokoll, et tunnistaja või muu asjaosaline on vandunud eesti keeli, kuid vande teksti ei ole arvatud vajalikeks säilitada.

Läbivaadatud ainekust paistab, et õige innukalt on vaenatud nõidu 17. sajandi 30. ja 40. aastais. Nagu Rootsi aja lõpus on maaga seotud küsimused kohtute peamiseks käsitusaineks, nõnda on mainitud aastakümneil kõige üldisemad *in puncto veneficii* esilekerkinud asjad. Lõuna-Eesti alal, Tartu ja Pärnu Maakohtu kompetentsi piirkonnas, on nõidade küsimus olnud kõige aktuaalsem.

11. augustil 1632 K a n e p i kihelkonnas K õ l l e s t e s (Kellishoff) algas Tartu Maakohtul pikem nõiaprotsess, kus peategelasena esines *z a u b e r e r P u d e l l*. Pudelli peale kaebajaks oli *W i h i J a c k ' u* poeg *P e p e*. Kohtu käigu ajal tuli juurde teisigi süüdistajaid. Pudelli protsess on üldse huvitavamaid, mida võib leida Eesti nõiaprotsesside ajaloos. Siinkohal mainitagu üksnes mõningat üksikasja¹. —

¹ Pudelli protsessi kirjelduse on avaldanud A. P e r a n d i „Nooles“ 1931, nr. 77, lk. 8 jj.

Kohtus küsitakse, kas Pudell oskab ka palvetada. Selle peale palub mees den glauben, das Vatter unser, und Ave Maria, aber nicht perfect, sondern mit ehlichen dunkeln Worten. On seega siis toodud tähelepanдав lisatõestus selle kohta, et ka katoliiklikke palveid, nagu *Ave Maria*, osati rahvas seas ning pealegi veel pärast katolitsismi langust. — Nagu tunnistajad ütlevad, olnud Pudellil kepp, mida ta tarvitanud zu seiner Kunst. Vanamehe väi Pepe seletab muide, et Pudellile ilmunud unes hall mees, kes õpetanud tarkuse. Edasi lisab ta Pudelli isiku selgituseks: in den Kirchen, Capellen, gastereyen und hochzeiten segnet Er, und kan vorbitte thun, es ist so ihr gebrauch, sie müssen jemandt haben, wan sie in ihrer zusahmenkunfft edtwas beÿeinander bringen, der solchen Segen thut. — Vana Pudell tunnistab ka ise, et tarkus on õpitud vanamehelt, kes õelnud:

11. Paggan Paggan minne pirgo,

das ist, Du heide gehe in die helle (TrtMkA 1, lk. 38^b). 13. augustil ütles Pudell, et jumal on andnud sõnad: wan einer geböhren wirdt, so lehret es Gott einem jeden, die Teutschen beten Gott mit büchern, und Wir bitten Gott mit unserem munde. Pudell ütles, et tema võib aidata inimesi, kui köht või naba on paigast ära või kui küljes on pisteid, või kui hobused lonkavad või neil on mõni liige väändunud. Ka aitab ta ussi salvamise vastu. Viimasele väitele lisab kirjutaja: worzu Er dan sonderliche worte gebraucht, welche Er so dunkell und geschwinde recitiret, das man sie nicht beschreiben kann. Selle järele kästakse sõnu õelda pikka, ning kohtukirjutaja on tähendanud protokollis:

12.—14. **Jesus Christus, Jesus Christus², | loia tarck taywan, sicke howest sild kange höbse kabbÿ loja pesta erra. | Jtem kuld puha Jurrÿ peste erre minno hobst puha Josep tulle appi pesta | minno hobst, lo Jalon loja pesta erra, welches 2. remetia für die Pferde sein sollen. Jtem koh nabba kosto nabba koh nabba kutzutatt ald**

² Originaalis on tarvitatud teises Christus-sõnas u ja s ühist lühendusmärki.

rakasta | äya lebbi pehnesta wojsa ulle wafatza war-
ricku, kuld hufmern furrutat | kuld picklin pesfetatt
Maria wifatas Maria Pesta, welches furn Nabell guet fein
fol. (Ibidem, lk. 39^b. Vt. 1. pilt.)

Pudell on lugenud ka ussisonad ja palju teisi ebaus-
sonu (aberglaubische worte), mida kohtukirjutaja ei ole saanud
kinni püüda (percipiren).

Esitatud nõiasõnad ei ole üksnes folkloristlikult tähele-
pandavad vanemate kirjanudena, vaid neis leiame ka
tolleaegset lõuna-eestilist rahvakeelt. Enne kõike kõidab
tähelepanu kolm verbikuju nabasõnades: kutzutatt,
furrutat ja pesfetatt, mis on väljasureva passiivi
isikulise konjugatsiooni vorme (vt. Wiedemann, Gram-
matik, lk. 475 jj.). Praegusesse keeletarvitusse võib neid
siis järgmiselt tõlkida: 'sind kutsutakse', 'sind surutakse',
'sind pekstakse'. Pudelli kogu nende nõiasõnade nüüdne
ortograafiline vastavus oleks:

12. Jeesus Kristus, Jeesus Kristus, looja tark taivan,
sikke hovöstõ sild, kangõ hobõsõ kabi, looja pästä ärä.

13. Kuld- pühä Jüri, pästä ärä minu hobõst, pühä Joosõp,
tulõ appi, pästä minu hobõst, luu jalon, looja pästä ärä.

14. Kohe naba, kost too naba, kohe naba kutsutat?
Alt raagõsta aia, läbi pähnästä võsa, üle vasõtsõ variku,
kuldhuhrõn surutat, kuldpikein pissetät, Maarja vihatas,
Maarja pästä.

Sõnus hufmern ja wifatas on kirjutatud gooti *h* (*f*)
antiikva *h* asemele. Et aga esimene langeb kirjutuskujult
kokku antiikva pika *f*-ga, siis paistab, nagu oleks neis sõnus
oodatamatu *s*³. Täiesti läbinähtavad pole *f*icke howest
fild ja lo Jalon, kuid esitatud seletusviis näib siiski
kõige võimalikum⁴.

Pudellilt on veel üks palve, mis on aga kirja pandud
saksa keeli:

³ Sama nähtust kohtab ka 16. tekstis.

⁴ S. Kutti, O. Looritsa ja H. Tampere raamatus „Vali-
mik eesti rahvalaule“ (Keel ja Kirjandus 32), Tartu 1935, on lk. 111
H. Tampere poolt toodud Pudelli nabasõnad. Tampere tõlgendus erineb
tunduvalt allakirjutanu omast.

15. was es für worte seindt, darmit sie das bier gesegnen?
Nr. sie fallen allesampt uff die knie, und sagen, **Jesus Christus, du heilige Junfer Maria | und alle Apostell segenet und laßet woll wachsen und gedeihen.** (Lk. 39.)

Samal 13. augustil, kui Pudell mõisteti zur tortur, tuli Kõllistes harutusele teistegi nõidade asju. Muide oli Pudell tunnistanud nõiaks Haiki (~ Haike) Ja n'i, kes pidi olema ein Segensprecher. Janist arvati, et tema on paar inimest surnuks nõidunud. Kui ta kaebaja Zenack Peter'i surnud naisele oli tahtnud kombe kohaselt raha rinnale panna, hakanud kooljal paremast sõõrmest ja paremast kõrvast verd jooksuma. Õpetajaproua Dorothea von Dorsten'i tunnistuse järgi teinud surnuksnõiutud laps silmad lahti, kui Haiki Jan viidud laiba juurde kinniseotud silmi. Tunnistajad teavad veel, et Haiki Jan teeb pixikaha. Kaebealune mõõnabki, et Järvekülas (Jerwfekülle) Meltze' talus teinud ta piksekahja. Usutluste ja tunnistuste peale loeb Jan nõiasõnu (aberglaubische worte):

16.—17. 1. wie es mit der Nadell sampt einem fadem in Wachs oder brodt gestochen, zugehet, zu erfahren ob die Kapelle wolle die gelübde annehmen oder nicht? worzu Er folgende worte gebrauchet: **Wagga wafus, korge kohus, neutæ techt | weles wottat towetufs sehe kirricko,** Und wo der Nadell mit dem brode oder Wachs sich rëget, so nimpt die Kapelle oder das Kreuz die gelübde zu sich. 2. pixikaha Segen, den donner darmit zu vertreiben... Ensa weddÿ wie ne pimme pillwe, so pele, lane pele, ella laßcko, künnÿ pele külwÿ pele. (Lk. 43^b ja 44. Vt. 2. pilt.)

Praeguses õigekirjutuses oleksid Haiki Jani nõiasõnad järgmisel kujul:

16. Vaga vahus, korgõ kohus, näütä täht, veeläs võtat tõvvõtus(õ) sehe kiriko.

17. Õnsa vetäi, vii ne pimme pilve soo pääle, laanõ pääle, älä lasku künni pääle, külvi pääle.

Kõige silmatorkavam Jani sõnavarast on weles, mida ei või seletada muuks kui *veel* + küsiv lõppliide -s;

seega siis oleks see sõna tähenduseldasa: kas veel. Sõna *wahus* tuleb lugeda *wahus*, sest ka siin on ilmesti antiikva *h* asemele kirjutatud gooti oma. Wiedemanni järgi tähendab lõuna-eestis *wahus* 'Alter'. Teise palve teine sõna on kõige vähem läbipaistev. Usutavasti mõeldakse sellega lõuna-eestilist *vedaja* vastet, mis sobiks mõisteliseltki kontekstiga: pilvede vedaja.

Protokollis mainitud kabeli ja ristiga mõeldakse Ristikerck'ut ja kiviristi, mille juures anti tōotusi.

(Lõpp järgneb.)

P. Ariste.

Mõningaid märkmeid eesti predikatiivi kohta.

Ei ole vist ühegi lauseliikme määritlus eesti seniseis lauseõpetusis olnud nii kõikum kui predikatiivi oma. Üldiselt võib siiski kõiki seniseid predikatiivi käsitlusi liigitada kahte rühma: ühed, mis lähtuvad Wiedemann'i grammatikast (F. J. Wiedemann, Grammatik der Ehstnischen Sprache, 1875), ja teised, mille lähtekohaks on Lauri Kettunen'i teos „Lauseliikmed eesti keeles“ (1924). Teataval määral iseseisvaid seisukohavõtte võib märgata veel K. A. Hermann'il ja osalt ka H. Põllul.

Meie vanemad grammatikud teatavasti ei tunne predikatiivi nimetust. Nemad märgivad predikatiivi tavaliselt predikaadi ühe eriliigina, nn. nominaalse predikaadina, mis koosneb koopulast ja vastavast noomenist. Wiedemanni järgi võib selline nominaalne predikaat esineda nimetavas (*mu wend on kõlmeister, kaew on sügaw*), saavas (*sēpois on nūd meil sulaseks*), osastavas (*ta on waeze rahwa lapsi*) ja omastavas (*sē kūb on minu*). Lisaks toob aga Wiedemann ka veel niisuguseid näiteid nagu *nēd sōrmused on kullast, heina-mād on metsas, ukсед on lukus*, samuti *kiwiadidas seizab wili niske* jne. Wiedemanni peaegu kuni üksiknäideteni on järginud Nebocat oma „Kündjas“ (1884) ja Jõgever oma „Eesti keele grammatikas“ (1920). Iseseisvamalt talitab H. Einer oma „Lühikeses eesti keele õpetuses...“ (1885), piirates predikatiivi (nimisõna üteldusena) esinemist nimetava, osastava ja saavaga. Teiselt poolt toob ta lisaks määrsõnu predikatiividena, näit. *Akan on lahti* jt., ja rõhutab koopulana sõnu „olema“ ja „saama“. Eineri jälgedes sammub A.

Ploompuu oma „Lauseõpetuse“ teiseski trükis veel (1923), kus ta aga tarvitab „abi-aegsõnalise“ öeldise kõrvalluba „öeldise täite“ nimetust.

Peaegu täiesti iseseisvalt esineb K. A. Hermann 1896. a. ilmunud „Eesti keele lause-õpetuses“. Tema esitab seesuguse „ütelduse“ (resp. predikatiivi) käänetenäimeta ja osastava (*Mees on tugev. Mehi on tugevaid*). Samuti rõhutab ta *da*-infinitiivi selles funktsioonis (*Töö on teha. Mets on raiuda*). Eineri taoliselt esitab temagi määrõnu predikatiivina (*Maja on viltu*). Üldiselt näib, et K. A. Hermann seisukohad selle aja keeleteadete vaadete hulgas on kõige loogilisemad ja selgemad, kuigi tänapäeva vaatevinklist nähtuna paljud temagi predikatiivinäited ei pea paika.

Viimane meie keeleteadestest, kes predikatiivi nimetust ei tarvita, vaid Eineri eeskujul kõneleb sidemest ehk koopulast ja nimi- ehk omadussõnalisest predikaadist, on K. Leetberg oma „Eesti lauseõpetusega“ (1925).

Suure sammu astub H. Põld edasi sellega, et ta oma „Lauseõpetuses“ (Eesti keeleõpetus, II jagu, 1922) esitab predikatiivi ehk „ütluetäite“ juba täiesti iseseisva lauseliikmena. Ühtlasi annab aga Põld predikatiivile peaaegu niisama laia ulatuse kui Wiedemann. Nimelt esineb temagi predikatiiv nimetavas, saavas ja osastavas. Peale selle märgib ta predikatiivivormidena veel omastavat (*Toit on peremehe*), ilmaütlevat (*Maja on peremeheta*), seestütlevat (*Teed olid hõbedast*), *da*-infinitiivi (*See on ilma teada*), *mas*-infinitiivi (*Terve ilm on kihamas*), määrõnu (*Laps on ärkvel. Haigus oli küljes*) ja võrdlust (*Otsast kui ora, keskelt kui kera...*). Põhisisõnana rõhutab ka Põld pöördõna *olema*. Põllu eeskujul võib märgata A. Ploompuu „Lauseõpetuse“ kolmandas trükis (1928) ja Fr. Puusepa „Eesti keele grammatikas“ (1929).

Uutele ja ühtlasi soomepärastele alustele viib predikatiivi käsitluse L. Kettunen teoses „Lauseliikmed eesti keeles“ (1924). Tema vaatab predikaaditäidet täiesti iseseisva lauseliikmena, märkides seejuures, et öeldistäide „täidab“ tähenduse poolest puudulikku verbi *olema* ja on seega kõigepealt verbi laiend. Peale *olema*-verbi võib tema arvates aga omadussõnaline predikatiiv esineda üksikmissuguse verbi puhul, näit. *Rukis kasvab ilus* või *Maja ehitas ilusa*, laiendades pöördõna kõrvalluba ühtlasi ka nimisõnana. Vastavalt sellele, kas seesugune predikatiiv ühildub alusega või sihitisega, eraldab ta selles rühmas subjektiivse ja objektiivse predikatiivi (vrd. soome „subjektiivinen ja objektiivinen

predikaatintäyte“). Ometi leiab ta, et lauseis nagu *supp maitstes hää, meri paistis mu ees sinine* on adjektiiv enam adverbiaal kui predikatiiv, sest loomulikum olevat öelda *supp maitstes hästi, meri paistis sinisena* jne.

Sõnaliikidest võivad Kettuneni arvates olla predikatiiviks kõik noomenid, *da*-infiniitiv ja kesksõnad. Noomenid esinevad predikatiivina nimetavas, osastavas, omastavas (*See mõisa on riigi* — harilikum siiski: *riigi oma*), kaasaütlevas (*Minu käed on mullaga* — harilikum aga: *mullaga koos*) ja seestütlevas (*Väiksemad lusikad olid hõbedast* — vrd. *hõbedast tehtud*). Ilmaütlevat ei pea Kettunen öeldistäite käändeks, vaid arvab sellise ilmaütleva määruste hulka (*Uks on lukuta*). Samuti ei või tema arvates olla predikatiivideks mäarsõnad (*Ta on alasti*), saav (*Ta on õpetaja*) ja seesütlev kääne. Üldiselt on Kettuneni seisukohad küllaltki paindlikud ja tihti juhib ta tähelepanu mitmesugustele võimalustele.

Kooligrammatikais oli muidugi raske esitada kõiki Kettuneni seisukohti, kuid siiski on O. Loo¹ oma „Eesti keele grammatikas“ (1923) ja K. Vainula „Eesti keele lauseõpetuses“ (1930) püüdnud täiel määral kinni pidada Kettuneni seisukohtadest.

Kettuneni jälgedes sammub ka Muuk-Tedre „Lühike eesti keeleõpetus“ II. Esimeses trükis (1930) on märgitud, et öeldistäide alistub harilikult pöörd sõnale *olema*, sagedasti sõnadele *saama, näima*, kuid nende kõrval ka igale muule pöörd sõnale, mis esineb nendega sarnases tähenduses. Hiljem (II, III ja IV tr.) püütakse anda predikatiivile järgmine definitsioon: „Säärast pöörd sõna laiendit, mis näitab, kes, mis, missugune on keegi või missugune ta saab, nimetatakse öeldistäiteks“². Käänete kohta märgitakse, et predikatiiv võib esineda nimetavas, omastavas, osastavas, seest-, ilma- ja kaasaütlevas. Kettunenist erineb Muuk-Tedre peamiselt seepoolest, et siin esitatakse võimaliku öeldistäite-käändena ka veel ilmaütlev.

Tegeliku kooligrammatika seisukohalt on aga nii Kettuneni kui ka Muuk-Tedre poolt esitatud öeldistäite määratlused ja ulatus liiga laiad ja rasked omandada. Et seda küsimust lihtsustada, tuleks jälgida, kas ei oleks võimalik kuidagi öeldistäite ulatust piirata ja mõistet täpsustada.

¹ O. Loo¹ on teatavasti oma keeleõpetuse lauseliikmeid käsitleva osa aluseks võtnud Kettuneni teose käsikirja.

² Vt. E. Muuk ja M. Tedre, Lühike eesti keeleõpetus II, IV tr., lk. 60.

Lähtekohaks peaks siin paratamatult jääma öeldistäite ehk predikatiivi kõige iseloomulikum tunnus, nimelt see, et predikatiivi tarvitatakse keeles õieti siis, kui predikaat ei suuda anda lausele sisu, kui ilma predikatiivita jääks lause poolikuks, kui predikatiiv selle sõna otseses mõttes aitaks „täita“ predikaadi kaudu väljendatavat mõtet. Kõige ilmekamini selgub see ehk näiteist. Kui me ütleme: *Poiss on...*, siis jääb lause puudulikuks, sest sõnal *olema* on tegelikult vähe sisu ja me küsime paratamatult, *kes, mis või missugune on poiss* (näit. *Poiss on haige*). Kui aga teiselt poolt võtame näiteks lause *Rukis kasvas*, siis see on juba omaette lause tervikulise mõttega ja ei nõua mingisugust laiendit. Meile ei tule sel puhul meeldegi küsida, missugune oli rukki kasv. Tarvitades lauset *Rukis kasvas ilus* võime sõna *ilus* kui pöörd sõna laiendi (kasvas kuidas, missugune?) viia väga hästi ka määruste liiki (vrd. *Rukis kasvas ilusti*).

Samuti sisaldab küllaldast iseseisvat mõttesisu predikaat ka teistes selletaolistes lausetes, näit. *Saapad tegi kingsepp* (vrd. *saapad tegi kingsepp kitsad*) jne.

Missugused on siis need pöörd sõnad, mille pole küllaldast iseseisvat mõttesisu ja mille puhul võib tarvitada predikatiivi? Kõige sagedamini esineb predikatiiv teatavasti *olema*-pöörd sõna laiendina. Verbile *olema* on tähenduslikult lähedased pöörd sõnad *saama* ja *näima*, millele puhul samuti võib esineda predikatiiv (võrreldagu näiteks lauseid *Ilm näib...* ja *Ilm näib ilus* või *Töö sai...* ja *Töö sai valmis*: laused ilma predikatiivita nende öeldiste puhul jääksid puudulikuks). Nagu eelmisest selgub, on seega selliste tähenduslikult puudulikkude pöörd sõnade arv väga piiratud.

Teine küsimus on, missugustes vormides võiks öeldistäide esineda. On ilmne, et täis-öeldistäide esineb *nimetas*-*vas* (*Jaan on sulane. Töö on raskes*) ja *osa-öeldistäide* *osastavas* (*A. H. Tammsaare on meie silmapaistvamaid kirjanikke. Pilte oli suuri ja väikesi*). Raskem on aga juba küsimus, missugused muud käänded võiksid olla veel predikatiivi käänetekes.

Omastavas võib predikatiiv Kettuneni järgi esineda kahel juhul. Ühe neist juhtudest esitab Kettunen ise tingimisi. Nimelt märgib ta, et *olema* laiendina omastavaline predikatiiv (näit. lauseis *See mõisa on riigi. See on ühe minu sugulase*) ei ole selge ja et sel korral selguse pärast tarvitatakse predikatiivina sõna *oma* (näit. *See mõisa on riigi oma. See on ühe minu sugulase oma*). Kaheldamatult on see seisukoht õige, sest ilma *oma*-sõnata tundub selline lause poo-

lik. Pealegi on täie õigusega viidatud sellele, et näit. lause *See koer on minu tädi (oma) oleks ebaselge, kui siit puuduks oma-sõna.*

Teine omastava esinemisjuhtum on aga alati ühenduses muude pöörd sõnadega (peale *olema, saama, näima*) ja ei tarvitseks juba sellepärast vaatlusele tulla. Siia kuuluvad niisugused juhtumid, nagu *Maja ehitasin ilusa, Kraavi kaevasin laia* jne. (nn. objektiivne predikatiiv). Tähelepanu äratav nende näidete juures ka see, et neis omadussõna (predikatiiv) ühildub mitte alusega, vaid sihitisega. Üldiselt esinevadki sellised objekti omadust eriti rõhutavad laused võrdlemisi harva. Eks ole nende asemel palju harilikumad laused nagu *Ehitasin ilusa maja, Kaevasin laia kraavi*, kus samad omadussõnad esinevad täienditena (neil juhtudel on ka ühildumine täiesti loomulik).

Kui me aga teiselt poolt vaatleme lauseid *Kepp lõigati lühike* ja *Kepi lõikasin lühikesse*, siis näib, nagu oleks võimalik tarvitada eelmiste eeskujul ka lauseid *Keppi otsin lühikest* (otsin missugust?), *Kepile astusin lühikesele* (astusin missugusele?) jne. On aga ilmne, et viimaseis lauseis ei saa omadussõna pidada kuidagi öeldistäiteks. Sellepärast tuleks ka lauses nagu *Kraavi kaevasin laia* omastavas esinevat omadussõna pidada pöörd sõna laiendina määruseks ja mitte predikatiiviks.

Edasi on esitatud *seestütlev* öeldistäite käändena. Kettunen märgib seestütlevas esineva predikatiivi kohta, et lauses nagu *Väiksemad lusikad olid hõbedast, suuremad tinast* on ära jäetud partitsiip *tehtud, valmistatud* (lusikad olid hõbedast tehtud). Ta ütleb: „Õieti on elatiiv-sõna siin enamasti täienduseks (= laiendiks) predikaadile *oli tehtud, oli valmistatud* jne. (kust partitsiip hiljem ära jäetud) ja võiks teda sest vaatekohast ka teiste verbitäienduste (= verbilaiendite) hulka arvata (vt. Adverbiaal).“³ Ainult Muuk-Tedre peab niisugust elatiivi kindlasti predikatiiviks, märkides, et siin on võimalik esitada öeldistäite küsimust (*Maja on puust — missugune on maja?*). Teiselt poolt on aga sama lause puhul muidugi võimalik esitada ka määruse küsimust: *millest on maja?*

Samuti ei tee ka see seestütlevat öeldistäiteks, et meie võime seda muuta täiendiks ja öelda: *puust maja, hõbedast lusikas* jne. (vrd. Muuk-Tedre, Keeleõpetus II, lk. 61, märkus). Eks ole samalaadselt võimalik ka määrust muuta täiendiks, näiteks: *inimene on alasti — alasti inimene,*

³ Vt. L. Kettunen, Lauseliikmed eesti keeles, lk. 33.

juuksed on sassis — sassis juuksed jne. Kui me tahame niisugust elatiivi pidada öeldistäiteks, siis peaksime ka määrõnu (näit. *alasti, sassis*) ja võib-olla isegi mõningaid seesütleva vorme pidama predikatiivideks, näiteks lauseis: *Mees oli läkiläkis ja pihtkasukas. Härrad olid torukübarais. Taevas on pilves. Sulane oli purjus* jne. On aga päris loomulik, et me sääraseid määrõnu ja ka seesüning seestütleva vorme peame määrusteks.

Edasi on nii Kettunen kui Muuk-Tedre esitanud ka *kaasütleva* predikatiivi käändena, näiteks *Vend oli halli habemega* ja *Käed on mullaga*. Siingi arvab Kettunen, et predikatiiviks võiks sellist kaasütlevat pidada ehk selle tõttu, et siit on mõni sõna ära jäetud, näiteks lausest *Käed olid mullaga* on sõna *koos* (s. o. *käed olid mullaga koos*) ära kadunud.

Kuigi kaasütlev mõnikord tõesti näib kõige enam lähenevat predikatiivi funktsioonile, on ka seda lihtsam käsitella määrusena, pealegi kui mitte alati pole kerge eraldada seesugust predikatiivi adverbiaalset. Võrreldagu näiteks lauseid *Vend oli halli habemega* (oli missugune? oli missuguse habemega?) ja *Vend oli halli kübaraga* (oli missuguse kübaraga?).

Muuk-Tedre esitab predikatiivi käändena ka veel ilmaütleva, näiteks: *Vanasti olid eluhooned korstnata*. Sellele vaidleb aga Kettunen vastu, märkides, et abessiivil on enam-vähem selge adverbi funktsioon. Siin on võimalik küsida ka: *kuidas?* Selle seisukohaga võib täiel määral nõustuda.

Nagu eeljälgitust võib märgata, on siis öieti kaks käänat, mis kindlasti öeldistäite funktsioonis esinevad: need on *nimetav* ja *osastav*. Teised käänded (omastav, seest-, kaas- ja ilmaütlev) tuleks aga pöördsõna laiendina lugeda kõik määruste hulka. Seega tuleks laiendada ainult selle määruse-liigi piire, mis niikuinii on lähedane öeldistäitele ja mida omal ajal peetigi öeldistäiteks (resp. öeldiseks, vrd. Wiedemann jt.), kuid mida Kettunenist alates täie õigusega on loetud predikatiiv-adverbiaaliks (*Onu on õpetaja ks. Poiss tennis karjusena*).

Ka ühildumine muutuks lihtsamaks. Kui seni tuli märkida (Kettunenist alates), et predikatiiv ühildub selle lause liikmega, mille kohta ta käib (soome eeskujul), siis selle lihtsustamise järele saab kõnelda ainult *aluse* ja öeldistäite ühildumisest, mis on kaheldamatult loomulikum kui öeldistäite ühildumine sihitisega. Küll aga jääb täiesti endiseks predikatiiv-adverbiaali ühildumine alusega või sihitisega

[vrd. *Välismaalased külastasid turistidena meid* (alus ja määrus mitmuses), *Mind tutvustati seltskonnale noorte esindajana* (sihtis ja määrus ainsuses), *Augu kaevasime sügava* (sihtis ja määrus samas käändes ja arvus), *Augud kaevati sügavad* (sihtis ja määrus samas käändes ja arvus)]. Seega ka ühildumise seisukohalt on sobivam sääraseid predikatiive nimetada määrusteks.

Järele on jäänud veel üks öeldistäite liik, mida seni kõik grammatikud on pidanud kindlasti predikatiiviks — see on *da*-infiniitiv öeldistäitena. Pole loomulikult mingit põhjust pidada mitte-predikatiivideks *da*-tegevusnime näit. lauseis: *Hobune on müüa. Töö on teha* (vrd. *Hobune on müüda v. Töö on tehtav*) jne.

Kooligrammatika kindlasti võidaks, kui senise ebamäärase öeldistäite määritluse asemel võiks öelda näiteks järgmiselt: „Pöördsõna *olema* (resp. *saama, näima*) laiendit, mis esineb *n i m e t a v a s, o s a s t a v a s* või *da-tegevusnimes*, nimetatakse öeldistäiteks.“

Igal juhul vastaks selline predikatiivi määritlus küllaldaselt predikatiivi sisule ja lihtsustaks ühtlasi suurel määral kogu lauseanalüüsi.

A. Kask.

Tähtede järjekord eesti alfabeedis.

Käesoleva aasta aprilli alguses esitas Haridusministeerium vastavaile keelekorraldus-kohtadele järelekaalumiseks ning seisukoha võtmiseks tähtede järjekorra küsimuse eesti keeles tarvitusel olevas alfabeedis, selle sooviga, et nim. järjekord võetaks lõplikule fikseerimisele ning tehtaks siis „üldtarvitatavaks kogu riigis ja kaoks senine ebaühtlus“. Fikseeringu materjaliks esitati ühtlasi kaks alfabeetilist järjekorda, nimelt 1918. aastast peale eesti keeles kehtiv tähestik:

a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, š, z, ž, t, u, v, w, õ, ä, ö, ü, x, y

ja ministeeriumi enese poolt koostatud variant:

a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, š, t, u, v, w, ä, õ, ö, ü, x, y, z, ž.

Viimases järjestises on kolmele tähele, nimelt *z*-le, *ž*-le ja *õ*-le eelmisest erinev asend antud. Seda ümberpaigutust põhjendatakse järgmiselt:

„*z* ja *ž* suhtes: — *z* on suure enamiku rahvaste alfabeetides, kes tarvitavad ladina tähestikku, viimisel kohal; selle leidmine alfabeedi keskelt teeks raskusi niihästi muulastele, kel Eestis tuleb kasutada teatavaid nimestikke (näit. telefoniraamatut), kui ka eestlastele enestele, kel võõrkeelseid sõnaraamatuid tarvitades tuleb ikkagi harjuda *z* otsimisega raamatu lõpust. Ka soome tähestikus ei asetse *z* mitte *s* ja *š* järel, vaid alles pärast *y*-i, kuigi sääl *z*-l on samuti kui eesti keeles helilise *s*-i tähendus võõrsõnade ja võõrnimede transkribeerimisel.

õ suhtes: — *õ* on loomulikult *õ* kõrvalt kui sellest lahus *ä* ees; seda tingib *õ* ja *ö* kujuline sarnasus: mõlemad on moodustatud *o*-st. Selle sarnasuse tõttu otsitakse *õ*-d loomulikult *õ* kõrvalt. Foneetilisest kaalutlusest ei tohiks siin mööduandvad olla, kuna tähtede järjekord tähestikus ei ole korraldatud foneetilise printsiibi järgi, vaid see on sajandite kestel juurdunud traditsiooni tulemus. *õ* paigutus *õ* kõrvale toetab ka eesti oma kauaaegne traditsioon, sest enne praegust järjekorda oli tegelikult tarvitusel kõige üldisemalt järgmine: *ä, õ, ö, ü.*“

Praegutsiteeritud põhjendustele, mille eesmärgiks tahab olla eespool teisel kohal esitatud alfabeedi eelistatavaks pidada, räägivad mitmed seigad vastu.

Kõigepealt olgu tähendatud, et tähtede alfabeetilises järjekorras ei valitse tegeliku eesti keele tarvitamisel mingit erilist ebahühtlust. Kui siin-seal juhtub ses suhtes pisemaid komistusi (näit. riigi telefonivõrgu abonentide nimekirjas), siis oleksid need kergesti kõrvaldatavad mitteteadvale asjaomasele vastava näpunäite jagamise teel.

Z-täht esineb meil kõigepealt helilise s-i kirjapanuna — ja et ta on häälikuliselt s-le lähedane, on teda meil kogu see paarkümmend aastat, mil ta eesti kirjakeeles on kehtimas olnud, ikka s-i juurde, sõnastikes vahel ka s-i sisse paigutatud. Alles teises järjekorras on z meile tarvilik võõrhääliku ts-i kirjapanemiseks. Niikaua kui eesti kirjakeeles ei ole eeltäh. kahe erihääliku jaoks üldtarvitusele tulnud kahte eritähete, tuleb käia seda traditsioonilist teed, et ka ts-häälikut kirjutatakse helilise s-hääliku märgiga.

Nagu soomes ja mitmeis muus keelises (näit. kreekas, venes) ei seisa z-täht alfabeedi lõpus, ei ole ka eesti keeles põhjust z-i lääneeuroopa keelte eeskujul tähestiku lõppu paigutada. Omapärase huvides oldagu ses suhtes tagasihoidlikum lääneeuroopa keeltele naaldumast.

Selle toonitamisega aga, nagu esineks ž-häälik mingis lääneeuroopa keeles viimsel kohal, on Haridusministeerium täiesti eksi-teele sattunud: seda häälikut alfabeedi lõpust otsida oleks muulastele just ootamatuks, sest kogu Euroopa keeltes ja kaugemalgi leidub selle hääliku märk (kui ta üldse olemas) tavaliselt alfabeedi algupoolel.

Nagu eestlane igale muulaste eri keelele vastavalt peab keele tundmaõppimise otstarbel ka selle alfabeediga lihtsalt otseteed kodenema (tuletatagu meelde kas või saksa *a* ja *ä* asendit alfabeedis!), nii peab ka muulane, kes tahab eesti keelega tutvuda, ka meelekeelse alfabeedi kätte õppima. Hoopis iseäralikult kõlab aga küll see Haridusministeeriumi mõttekäik, nagu tuleks eesti keelt (vist küll ainsa erandina loomulikkude keelte peres!) arendada selt vaatekohalt, et ta oleks sobiv eeskätt muulastele. —

Eesti alfabeetilisele järjekorrale oleks see kindlasti halvemuseks, kui tagavokaal *õ* tükeldaks grammatiliselt nii ühtekuuluva eesvokaalide-rühma *ä, õ, ü.* Pealegi pole meie praegune rahvapõlv kunagi harjunud *õ*-d ja *ö*-d sõnastikes teineteise kõrvalt otsima, sest sääraseid kehtivaid sõnastikke pole meil olemas. Tähtede *õ* ja *ö* ortograafilise segiajamise vältimiseks tuleks nad just tähestikus ka edaspidi lahus hoida.

Alfabeedi järjestamisel ei saa arvestamisele tulla tähtede tekkeline külg, niisama kui „foneetilised kaalutlused ei tohiks siin mööduandvad olla“, küll aga tuleb vääriliselt hinnata — nagu toonitab seda ka Haridusministeerium — valitsevat traditsiooni.

Meil on alfabeetiline järjekord kogu iseseisvuse kestel lahkheldeta kõigis mõõtuandvais allikais (grammatikais ja sõnastikes) püsimas. Selle traditsiooni muutmiseks ei leidu paremust töötavat põhjust, küll aga tekitaks oleva tähestikulise reastise teisendamine ainult pikaks ajaks korralagedust.

Joh. V. Veski.

Õigekeelsusküsimusi.

Uus Eestis või *Uues Eestis*.

Viimasel ajal on võidud ajakirjanduses tähele panna isesugust sõnade kongrueerimist, õigemini kongrueerimata jätmist. Eriti on see silma paistev *Uue Eesti* puhul.

Tavalisesti jäetakse ära lisand (*ajaleht*, *ajakiri* jne.), nagu lauses „See kirjutus ilmus *Uus Eestis*“, „Ma kohtasin tänaval *Uus Eesti* toimetusliiget“, „Kõik loevad *Uus Eestit!*“ (reklaamis). Neis toodud näiteis, mis on võetud iga päev ilmuvaist ajalehist, on *Eesti* juurde kuuluv *Uus* jäetud kongrueerimata. See on praegu kehtiva eesti sõnade kongrueerimisreegli seisukohalt täiesti ekslik ning lubamatu. Kehtiva reegli kohaselt tuleb kirjutada eespooltoodud laused järgmiselt: „See kirjutus ilmus *Uues Eestis*“, „Ma kohtasin tänaval *Uue Eesti* toimetusliiget“, „Kõik loevad *Uut Eestit!*“. Niisamuti lauses „See kuulutus mahutati *Uude Eestisse*“.

Ka ajalehe *Vaba Maa* nimetuse tarvitamisel kõnes ja kirjas on võidud tähele panna kongrueerimata jätmist, nagu see nähtub lauseist „Ma lugesin selle teate *Vaba Maast*“, „*Vaba Maal* on rohkesti aastatellijaid“; õige on: „Ma lugesin selle teate *Vabast Maast*“, „*Vabal Maal* on rohkesti aastatellijaid“, küll aga ka „lugesin *Vaba Maad*“, sest sõna *vaba* jääb omastavas ja osastavas käändes muutmatuks.

Eespool-esitatud ajalehtede nimetustes võib ja peabki täielik kongrueerimine ära jääma ainult olevas, rajavas, kaasaütlevas ja ilmaütlevas käändes, näit. lauses „Kõik lugejad on *Uue Eestiga* rahul“ (mitte *Uuega Eestiga* ega ka mitte *Uus Eestiga!*). Siin-esitatud õiged sõnakujud on meil seni olnud igapäevases koolipraktikas endastmõistetavad asjad ja allkirjutanul poleks tarvitsenud kulutada *Eesti Keele* nappi ruumi, kui väärkujude (*Uus Eestis*, *Vaba Maas*) tarvitamine ei oleks muutunud nii karjuvaks (peale muu näit. kiirrongide vaguneisse riputatud reklaam-plakateil!).

Oleks küll soovitav, et need, kelle võimusesse see peaks kuuluma, teostaksid kõik tarvillikud parandused, ja et kõikide koolide eesti keele õpetajad juhiks siin märgitud väärvormidele õpilaste tähelepanu ja täie järjekindlusega nõuaksid õigete vormide tarvitamist.

Apostroofi-lialdus.

Kõikjal: vaguneis, külapoodide ustel, meiereide seintel, ristteede juures tulpadel näeme reklaam-plakati „Kõik loevad *Vaba Maad*“. Niisamuti esineb ajakirjanduses „Me lugesime *Päevaleht'e*“, koguni „*Päevaleht'e*“ kujul.

Esitatud juhtumeis on apostroofi tarvitamine täiesti tarbetu ja mitte-lubatud. Nii tuleks kõik reklaam-plakatiid, kus esi-

neb *Vaba Maa'd*, maha võtta ja parandada järgmiselt: „Kõik loevad *Vaba Maa'd*“ v. „kõik loevad ajalehte „*Vaba Maa*“.

Rahvakeelses lauses *mis sa must tahad?* on tihti ilukirjanduses *must* (= minust) kirjutatud *m'ust* kujul. Ka selles juhtumis on apostroofi tarvitamine liigne, sest siis peaks ka *sul* (= sinul) kirjutatama *s'ul* kujul (!). Apostroofi tuleb tarvitada eestikeelseis sõnus ainult kahel juhul¹:

1. väljajäetud tähe märkimiseks, näit.: *Aga kui torm minu kandlelt kostab siiski kõrvu sull', siis sa ise oled süüdi: miks nii armas oled mull'!*

2. pärisnimede käänamisel, kui nimetavakäändeline kuju käänamisel on täht-tähelt püsinud, näit.: *Ma andsin selle teose prl. Aaremäe'le* (kui nimetav kääne on *Aaremäe*), sedagi eestipäraselt käänduvate nimede puhul harilikult ühes kirjutises esimesel esinemisel korral, kui see esimene kord pole nimetav kääne.

Kõigil muil juhtudel tuleb (eestikeelseis sõnus) hüljata apostroofi tarvitamist².

H. Rajamaa.

Õienduseks *tõrelema*-verbi puhul.

Mag. V. Ernits kirjutab Eesti Keeles 1935, lk. 190 jj.: „Ühel Tartu Ülikooli keelte-seminari koosolekul tuli kord möödaminnes kõne alla *tõrelema*-verbi reksioon. Keegi tarvitas sel puhul partitiivi, mille peale seminarijuhataja tähendas: „Kas see ei käi Teie keeletundele vastu, kuna *tõrelema* nagu üldse *-ele*-verbide puhul, tuleb tarvitada ainult komitatiivi?“ Tähendasin, et *tõrelema*-verbi puhul võib tarvitada niihästi komitatiivi kui ka partitiivi ja et siin on tähenduslik vahe: komitatiivi tarvitatakse nii-öelda ühel tasapinnal asetsevate vastastikuste tõrelejate puhul...“

Jutt on nähtavasti ühest minu seminari koosolekust, kus ühe kaugema sugukeele teksti tõlgiti ja analüüsiti (paar-kolm semestrit tagasi). Kõnelust ei ole Ernits aga täpselt edasi andnud. Nimelt ei ole ma ei sel ega mõnel muul puhul tõendanud, et üldse *-ele*-verbide puhul tuleks tarvitada ainult komitatiivi! Tähendasin sel puhul ainult niipalju, et olen kuulnud harilikult *tõrelema*-verbi tarvitavat komitatiiviga (siis: *tõrelema temaga*), mille kohta ka Ernits oma kirjutises toob murretest näiteid.

Muidu olgu sel puhul tähendatud, et teiste isikute sõnade tsiteerimisel enne trükkis tarvitamist loomulik oleks näidata tsitaati asjaomasele isikule, eriti kui vasturääkimiseks sellele arvatakse olevat põhjust. Nii on heaks kombeks teadlaste keskel, kui loengutel ja kuskil seminaris avaldatud mõttevahetuste puhul üldse avalikult sõna võetakse. Koosolekute protokollid loetakse ka meil peale kirjanemist avalikult ette ja võetakse õiendused arvesse. Oleks härra Ernits seda teed käinud, ei oleks tal oma „paari märkust“ põhjust olnud praegusel kujul avaldada, sest kogu tema poleemika põhjened sellel, et ta minu sõnu on valesti kirja pannud. Ja tema kirjutis on nüüd niisuguse kuju saanud, nagu puuduksid mul *-ele*-verbidest üldse teadmised.

Julius Mark.

¹ Vt. Muuk-Tedre, Lühike eesti keeleõpetus II³, lk. 123, samuti *Eesti Keel* 1932, lk. 81.

² Luuletisteski tuleks apostroofi lubada ainult ilmsete teisitimõistmistest vältimiseks.

Järeilmärkus.

K o g u minu kirjutis ei põhjenenud mitte sellel neljasõnalisel kõrvallausel, mida prof. Mark õiendab; see on õieti kirjutise seisukohalt kõrvalise tähtsusega. Õiendusega ühinen, kuna ma tõepoolest ei suuda täpselt meelde tuletada, mida õieti mõõdamines -ele-verbide kohta öeldi.

V. Ernits.

Raamatute ülevaade.

Dr. Fazekas Jenő, *Észtt nyelvművelő¹ és nyelvújító törekvések (= Eesti keelearenduslikud ja keeleuuenduslikud püüded. Áratriikk Debreceni Reformeeritud Kolleegiumi Pedagoogilise Instituudi Toimetiste 13. köitest). Debrecen, 1935, Dr. Lajos Bertók'i kirjastus, 60 lk., 8°.*

Akadeemiliste stipendiaatide vahetus Ungari ja Eesti vahel hakkab kahe maa vastastikuse kultuurilise tutvustamise suunas andma tõhusaid tulemusi. Kõnealune dr. Fazekas'i, omaaegse Tartus õppinud noore ungari teadlase töö eesti keele alalt on üks senise stipendiaatide-vahetuse silmapaistvaimaid vilju.

Dr. F., nagu töö sissejuhatavaist päätüktest näha (lk. 3—4), võtab endale keskseks ülesandeks jälgida käesoleva XX sajandi eesti keele uuendusnähtusi, tunnustades selles ilmnenud keeleuuendusliikumist kui „eesti rahva kultuuriloo üht tähtsaimat järku“. Eesti keeleuuendusliikumise ajaloo, põhimõtete ja vahendite jälgimiseks autor peab vajaliseks alguses pikemalt peatuda üldisemalt eesti kirja- ja ühiskeele arengu momentidel, et keeleuuendusliikumise põhjusi selgitada. Nii siis kõigepäält (lk. 5—6) saamegi ülevaate eestlasist statistiliselt seisukohalt, eestlaste eelajaloo, nende suhteist teiste soome-ugri, eriti aga läänemere-soome rahvastega, nende kokkupuuteist varasemate indo-euroopa naaberahvastega (slaavlaste ja germaanlastega), edasi ka (lk. 7—8) eestluse konspektiivse ajaloo XIII sajandist kuni riikliku iseseisvuse saavutamiseni ja iseseisvusele Eesti kultuuri hiigelsammude üldiseloostuse (lk. 8—9). Järgneb eesti keeles (võrreldes algsuomega ja eriti sm. keelega) toimunud tähtsamate häälikuliste muutuste ülevaade (lk. 9—10), samuti ka ülevaade eesti k. arhailisist joontest ja morfoloogilisist erijoonetest (võrreldes sm. keelega, lk. 10—11), Saareste järgi teateid eesti häälikumuutuste ja morfoloogiliste uudisnähtuste kronoloogist (lk. 12—13), eesti sõnavara iseloostus, eriti kõigi ajajärgude i.-eur. laensõnade osa selgitus viimases (lk. 13—14), eesti murrete jaotus (lk. 15), märkmeid eesti kirjakeele tekkimisest kahe murde võistluse taustal (lk. 16), eesti keele puhtusele hävitavalt mõjunud saksa pastorite kirikukeele germanismide vaatlus (lk. 16—18), Aaviku poolt esiletõstetud eesti keele uuendust-vajavate häälikuliste „inetuste“ käsitelu (*t-* ja *d-* ning *s-*hääliku rohkus jne., lk. 18—19), Saareste poolt rõhutatud eestlase keeletunde nürindaja — mitme keele oskus haritlaskonnas (lk. 20), pilk eesti ilmaliku kirjanduse saja-aastasse arengusse (lk. 21), eesti kirjandusliku traditsiooni lühidusest tingitud keeletarvituse ebakindlus ja vigasus (lk. 22), eesti

¹ Trükitehnistel põhjustel pole võimalik ungari-tekstis laduda pikka õ-d ja ü-d.

kirjakeele teine pääpuudus — sõnavara-kehvus (eriti tüvisõnade nappus e. keeles, Aaviku järgi, lk. 22—24), selle puuduse kõrvaldamise vahendid eesti kirjakeele arendamise teel (laenuid soomest ja e. murdeist), stiililiselt seisukohalt keelt monotoonistavad tuletidest, nimisõnade-liitmine, eesti eellitelliste verbide küsimus (*edasi jätkama* jne.), mitme tähenduse kuhjumine samale e. sõnale (lk. 25—28) jm. Viimaks sissejuhatusena järgnevale osale tuleb vist mõelda ka märkmeid eesti keele uurimisloost, sellega teotsenud isikuid ja organisatsioonest (lk. 29—30), keelearendamise ja ortograafiareformide käigu ülevaadet XVII saj. lõpult kuni „Noor-Eesti“ liikumiseni (lk. 30—33). Dr. F-i töö päätuuma kujundab XX saj. eesti keelearendamisnähtuste jälgimine, milles on esmalt pikem eripäättük pühendatud nn. radikaalse keeleuudendaja Joh. Aaviku keeleuudendusliku tegevuse käsitlele (eluloolisi lühiaidmeid, A. keelearenduslik töö temalt ilmunud keeleliste tööde järjekorras, lk. 33—37). Mainimisele tulevad seejuures (lk. 37) ka A. töökaaslased ja pooldajad (Grünthal-Ridala, Tuglas, Semper, Loorits jt.). Niisamuti ilmunud teoreetiliste seisukohavõtude järjekorras vaadeldakse edasi nn. mõõduka keelearendamissuuna juhtiva esindaja Joh. V. Veski keelemehel-elu ja -tööd (lk. 37—39) käesol. sajandi alguskümnendist kuni EÕS-u päevini. Järgnevas kirjeldatakse iseseisvusaegsete eesti keeleasutiste, EKS-i (lk. 39, 42) ja AES-i tegevust, eriti üksikasjaliselt ja tunnustavalt antakse ülevaade AES-i kõigist tegevusharudest (EK, murdeuurimine ja selle tulemused, kirjastustegevus, nimede-eestistamisliikumine jne., lk. 40—41). Lühidalt nn. radikaalse ja mõõduka uuendusvoolu ning vahepäälsete seisukohtade (eriti Looritsa) suhteid puudutanud (lk. 42—43) ja näidanud Muugi (1926. a.) statistika põhjal, kuidas „mõõdukas keeleuudendus suund alaliselt läheneb radikaalsele“ (lk. 43), autor siirdub Aaviku uuendusprintsipiide ligemale analüüsimisele (lk. 43—48), lõpuks eriti pikalt peatudes (lk. 49—52) Aaviku kunstõnade-loomise teoorial. Veski keelearendamispehmitteist on antud kokkuvõtlikum ülevaade (lk. 52—53). Sellele järgneb Aaviku keeleuudenduste konseptiivne loend (lk. 54—56). Lõppkokkuvõttes (lk. 56—58, ptk. 21) tehakse kokkuvõtteid (tõsi küll, Muugi 1926. a. statistika põhjal, mis praegu juba on vananenud) sellest, mil määral Aaviku uuendused on vastuvõttu leidnud, eriti ametlikus keeletarvitus, ja milline on praegune eesti k. seisukord. Autor näeb eesti keeletarvitus praegu väga suurt segadust, vist küll suuremat, kui kesk neid „segadusi“ seisev eestlane ise oskab või tarvitseki näha: „Nii siis laiemad ringkonnad, kelledel pole mõeks teotseda õigekeelsusküsimustega, ekslevad nõutult ja teadmatuses keeleprobleemide labürintides, nende keel osutab suurimat kirevust ja enam kui ühel juhul kubiseb keeleõpilisist vigadest. See õigekeelsuslik segadus on nüüdis-ajal suurimaks raskuseks noore eesti rahuse vaimses elus, kuna see kestab juba aastakümneid ja takistab igal alal rahulikk arengut.“ Igatahes allakirjutanu arvates liigagi pessimistlik, teiste sõnadega õieti mõnevõrra vananenud seisukoht, mille tarvest pehmendavad autori soojalt-tuntud lõppsõnad: „Võitluse (eesti k. alal; J. Mg.) otsustab tulevik, ja evolutsiooniline areng selgitab lõplikud tulemused ja toob meie kõigi poolt igatsetud kõrgel tasemel seisva kristalselt puhastunud, klaarunud sugulasliku eesti kirja- ja ühiskeele.“

Olemine eelnevas võrdlemisi pikalt esitanud dr. F-i töö sisustiku, et näidata, kui tõsise üksikasjalikkusega autor on asunud teema juurde. Pole üheski keeles, isegi eesti keeles endas, olemas nii põhjalikku ülevaadet eesti keelearendamispuudeist. Hõimumaalasele ungarlasele,

kelle emakeel ise on läbi teinud radikaalse keeleuendusliikumise, pakub eesti keeleuendus huvitavat loomulikult enam kui mõnele teisele, meie suhtes võhivõõrale eurooplasele. Autoril on olnud tunnustusväärset püsivust ja huvi tutvuda meie keele ja keelearenduse alale kuuluva laialipaisatud kirjandusega (vt. ainult vähe soovida jätkvat tarvitatud kirjanduse loendit teose lk. 59—60). Dr. F-i töö on üldiselt refereerivat laadi, subjektiivseist hinnanguist on autor ettevaatlikult püüdnud hoiduda. Ja refereerimine on üldiselt asjalik. Peab ainult tähendama, et propaganda- ja võitlustuhinas kirjutatud keelepoleemilised artiklid ja brošüürid, mis keeleuendusküsimuse käsitlemisel temal on olnud paratamatult lähtekohaks, teevad objektiivse pildi andmise meie keelearengust esialgu kaunis raskeks eemalolijale nagu dr. F., kes muulasena pole loomulikult saanud käsiteldavaid küsimusi kaasa elada. Nii näit. keelevõitlusi kaasa elanud eestlane ei saaks nõus olla Aaviku ja Saareste tõsielul hoopis vastandlike seisukohtade tsiteerimisega ja kasutamisega peagu samal tasapinnal, nagu on teinud autor oma töö lk. 20. Asjadele lähemal seisev eestlane oleks neid vahest käsitelnud teisiti, kuid ta ei saa jätta möönmata, et kokkuvõtteks dr. F-il siiski on õnnestunud eesti keelearendamisnähtusist anda oma kaasmaalasele nii tõetruu pilt, nagu see üldse on võimalik tema kasutada olnud poleemilis-vastuolulise, osalt isegi propagandistlik-paradokslikku laadi kirjanduse põhjal. Lõngi ja Jäpsusi muidugi on juhtunud siin-säääl. Näit. eesti keele arendamise vanema ajajärgu kirjelduses oleks pidanud esinema J. Hornungi nimi, hilisemate keelevõitluste kirjelduses oleks kohane olnud muude seas mainida ka J. Jõgeveri. Liiga üldine on väide, et eestlasi linlas-element Eestis tekkis alles XX sajandil (lk. 8). Liiarõhuline on väide, et Eesti saartel ja Loode-Eestis valitsevat tugev (erös) rootsi k. mõju (lk. 15). Eesti murdeajaotuse esitamisel (lk. 15) räägitakse „võru ehk setu“ murdest jne. Grenzstein on mainitud ms. keeleuurijate hulgas (lk. 29). EKMS-i nimetatakse lühiaegseks organisatsiooniks („lõpetas peatselt tegevuse“, lk. 30). Nagu ülimal antud sisuloendusest peaks nähtuma, oleks materjali süstematiseerimisel võidud taotella suuremat ülevaatlikkust. Töö esitusviis tunnukse olevat liiga killustunud, mistõttu esineb ka paigutisi korduvusi (näit. soome laenude küsimust ja vastavaid näiteid on esitatud korduvalt mitmel kohal jne.). Eesti keele kohta nii spetsiaalse töö avaldamine kaugel Eestist, kus erialaline kirjandus on olnud raskesti kättesaadav ja eriti eestikeelsete sõnade korrektuur on nõudnud palju vaeva, pole olnud kerge töö. Seda näitavad ka võrdlemisi rohkearvulised trüki-vead jm. neile lähemad või kaugemad komistused töös (näit. lk. 11 *pole*-sõna lähtekohana *eipi ole*, säälsam. sm. *kalojen* < *kalain*-vormist tuletamine, säälsam. e. *saab* prees. peetakse „uuemaks arenguks“, lk. 13 võib välja lugeda sm. hilislaenuliste *rapu-* [= vähk] ja *leikki*-sõnade algsoomeaegseiks pidamist, lk. 14 rootsist saadud e. laenude hulgas on eksitavaid vigu [*pagan* vist pro *pagar*, *lähker* on tõlgitud 'orvos' vist sm. *lääkäri* 'arst' mõjul jm.], lk. 14 *boikotteerima* pro *-teerima*, lk. 17 *leksime* pro *läksime*, lk. 24 *peitsima*-sn. allikana on antud sks. *peitschen* pro *beizen*, lk. 25 *saavuttama* pro *-tama*, lk. 27 *lahti rietuma* pro *l. rietuma*, lk. 28 n. sg. *hirmu* pro *hirm*, *hedus* pro *headus*, lk. 32 *Eesti Kurjandus* pro *E. Kirjandus* ja *E. Kurjanduse Selts*, lk. 32 *salaperane*, lk. 33, *mööduandev*, *eksploteerada*, *erariipuvus*, lk. 36 *lõpulled*, lk. 46 *õnetu*, lk. 53 *honoroar*, *sih* pro *sih*, *roivas* pro *rõivas* jm.). Segavalt palju neid siiski pole, võib isegi küll öelda, et neid on hoopis vähem kui tavaliselt muus välismaal Eesti ja eriti eesti keele kohta ilmuvais teostes. Autoril on tulnud rohkesti

tõlkida eesti sõnu, ja tõlketöö on üldiselt õnnestunud. Tõlkevigu ja -täsmatusi siiski kohati paistab silma (näit. lk. 14 *kasakas* 'szolga', lk. 19 *kukkesid* ~ *kukki* 'virágok' [on antud sm. *kukka*-sõna tõlge 'lill'], lk. 26 *mängu-mees* 'zeneművész', lk. 27 *kindlaks tegema* 'bizonyítani', lk. 28 *välja jääma* 'elhagyni', lk. 35 *Hirmu ja õuduse jutud* on tõlgitud ebatäpselt 'Borzasztó és különös történetek', lk. 45 *pa-hem* 'rosz' pro 'roszab' jm.). — G. Suits ja A. Haava (lk. 37) on asjata toodud keeleuendustlaste hulka.

Meil eestlastena on põhjust suurt huvi tunda dr. F-i töö vastu ja ligemalt vaagida nii selle hüvesid kui puudusi. Kuid eelnevad kaunis pikale veninud read ei saa ega võigi kokkuvõttes anda laitvat hinnangut sellele tööle. Kogupilt, mis ungarlane siit saab meie keele arengukäigust, on usaldatav, ja meil on põhjust olla tõsiselt tänulikud autorile nähtud vaeva ja suure süvenemise eest eesti keele probleemidesse. Lisaks on päälegi kõnealuse töö sissejuhataav osa, mis iseenesest küll teema seisukohalt paiguti võib tunduda ebaproportsionaalseltki pikk, väga hääks, asjalikuks eestluse ja selle kultuuri tutvustajaks Ungaris. Eesti ja Soome allikaile tuginedes ja kõiges autori väga Eesti-sõbraliku sule märki kandes see töö kindlasti on võimeline tugevasti kaasa aitama Eesti-tundmise ja -sümpaatiate tõusuks Ungari hõimumaal.

J. Mg.

Ülevaade Akadeemilise Emakeele Seltsi 16. tegevusaastast 1935.

1. Seltsi koosolekud.

Seltsi üldisi ettekandekoosolekuid on läinud aastal peetud 7, neist kevadsemestril 4, sügispoolaastal 3. Üks neist oli ühtlasi ametlik peakoosolek aruannete ja valimistega. Ettekandeid on möödunud aastal peetud 8 isiku poolt 11 (eelm. a. 9 is. poolt 11). Esinenud on 2 ülikooli õppejõudu (5 ettekandega), 1 teaduslik stipendiaat, 1 eesti keele õpetaja ja 4 üliõpilast (igauks ühe ettekandega).

1935. a. peetud ettekannete nimestik:

Mag. P. Ariste, Huulte vonkehäälik eesti keeles. (Ilmunud TÜ Toimetistes [*Acta et Comm. Univ. Tart.*] B XXXIV.2, peale selle äratrükina.)

Mag. P. Ariste, Keelendi indirektselt kirjapanemisest. (Kokkuvõtet vt. AES-i koosolekuteadetes, EK 1935, lk. 198.)

Üliõp. Béla Kálmán, Keeleuendus Ungaris. (Vt. EKirj. 1935, nr. 7, lk. 319, kokkuvõtet AES-i koosolekuteadetes, EK 1935, lk. 199.)

Prof. J. Mägiste, Etümoloogilisi arutlusi (kassi nimetusi lsm. keelis ja nende laenumisvõimalusi). (Ilmub arvatavasti edaspidi.)

Prof. J. Mägiste, Kas soome kirjakeele isa M. Agricola keeles on eesti keele laen-elemente? (Vt. EK 1935, lk. 48.)

Prof. J. Mägiste, Prof. dr. Lauri Kettunen 50-ndal aastatekännisel. (Vt. EK 1935, lk. 97.)

Üliõp. V. Niilus, Uuemaid andmeid leivu rahva kohta. (Leivude küsimust on kõneleja varem laiemalt käsitelnud EKirj. 1935, nr. 8, lk. 365—381.)

Õpet. E. Nurm, Ortofoonilisi küsimusi. (Vt. EK 1935, lk. 185, läbirääkimisi sealsamas AES-i koosolekuteadete all, lk. 190—200.)

Üliõp. Pauliine Palmeos, Üliõpilaste erikeelest. (Vt. „Üliõpilasleht“ 1935, nr. 12, lk. 506.)

Üliõp. Salmel Raatma, Tartu tänavasiltide keelest. (Kokkuvõtet ja vaidlusi vt. edaspidi EK-s.)

Mag. M. Tooms, Singulari partitiivi *-ta, -da* eestis. (Vt. EK 1935, lk. 154.)

Ettekandeist on olnud teaduslikku laadi 6, õigekeelsuse alalt ja muid küsimusi käsitlevaid 5. Õigekeelsusküsimused, näit. eesti keele hääldamisest ja tänavasiltide keelest, tekitasid elavaid läbirääkimisi. Kõigist neist esitistest on seni trükkis ilmunud 7, seejuures EK-s 5, mujal 2.

Koosolekust osavõtjaid on olnud liikmeid 9—23, külalisi 3—11, üldiselt 15—29 inimest. Keskmiselt tuleb osavõtjaid ühe koosoleku kohta 21 inimest, neist liikmeid keskmiselt 14, külalisi 7 (eelm. a. vastavad arvud olid 25, 16, 9).

2. Juhatuse tegevus.

1935. kalendriaasta jooksul on juhatus pidanud 16 koosolekut, kus on arutusel olnud 180 päevakorrapunkti (eelmisel aastal 27 koosolekut ja 299 päevakorrapunkti). Juhatuse koosolekute arv on selle tõttu vähenenud, et m. a. on uue esimehe korraldusel juhatusel liikmeid moodustatud kolmeliikmelised eritoimkonnad väiksemate küsimuste lõplikuks otsustamiseks ja suuremate küsimuste eel-läbiarutamiseks. Nii on juhatusel ülesandel tema alaiüksustena teotsenud kevadsemestril abiesimeeste juhatusel Majandustoimkond ja Keeletoimkond, kes kumbki on pidanud rea erikoosolekuid.

Õigekeelsusküsimused on viimaselgi aastal moodustanud olulise osa juhatusel tegevusest. Väiksemad järelepärimised on küll vastatud ainult esimehe ja sekretäri poolt, kuid juhatusel ja (kevadsemestril) Keeletoimkonnale otsustamiseks esitatud küsimuste arv on siiski õige suur. Ühelt poolt on jätkatud kohanimede kuju määramise tööd Postivalitsusel ja muile riiklikele asutisile, kuid teiselt poolt ning peaaugjalikult on töötatud Siseministeeriumi ja eraisikute huvides ees- ning perekonnanimede võõra- või eestipärasuse küsimuse lahendamisel, samuti nende kõlblikkuse ja eesnimede soolise kuuluvuse määramisel. On esitatud Siseministeeriumile ka mitmesuguseid põhimõttelisi seisukohti uute nimede lubatavuse küsimuse korraldamiseks. Nende pealade kõrval on alataasa lahendatud mitmesuguseid muid keeleprobleeme, on arvestatud ja loodud uusi oskussõnu jne. Setumaa kohanimede komisjon, koosseisus hr-d Mägiste, Veski- ja Kask, lõpetas oma töö l. a. I poolel. Uuena loodud Keeletoimkond, koosseisus Veski, Kask, Elisto, sai muuseas tegelikult peaülesandeks uue eesnimede-valimiku käsikirja läbivaatamise ja redigeerimise, missugune töö on korduvalt käsil olnud kevadest kuni l. a. lõpuni. Üksikuist liikmetest on suuremate ülesannetega seotud olnud 1935. a. esimestel kuudel tollaegsed esimees ja sekretär (J. Mägiste ja E. Elisto), kes toimetasid Nimede-eestistamise Keskbüroole uue perekonnanimede-valimiku „Eesti nimi“, ja hiljem J. Mägiste, kes sama Keskbüroo ülesandel koostas eestipärasel eesnimede brošüüri uue trüki käsikirja. Mõlemad ilmusid AES-i toimetistena, üks l. a. märtsis, teine s. a. Vabariigi aastapäevaks, seejuures mõlemad Nimede-eestistamise Keskbüroo kulul. Eesnimede-valimiku vana trüki järelejäädud eks-id anti kevadel üle N.-e. Keskbüroole.

Nimede-eestistamise edendamiseks Seltsi omas liikmeskonnas on juhatus pöördunud vastavate üksikute liikmete poole üleskutsega nime muuta, samuti on vastu võetud otsus, et iga Seltsi ametnik, stipendiaat ja liikmeks astuda soovija peab olema eestipärase perekonnanimega.

Kirjastustegevuse alal on välja antud ajakirja „Eesti Keele“ 14. aastakäik, millest lähemalt on kõnet eriaruandes. Eesti keele bibliograafia toimetamist õpetatud Eesti Seltsi „E. Filol. ja Ajaloo Aastaülevaates“ on jätkatud hr. Ed. Roos'i kaudu. Trükkis on R. Nurkse teos „Adjektiiv-atribuudi kongruentsist eesti keeles“. Murdesõnavara alalt on väheses eks.-arvus (100) paljundatud (Wiedemann'i sõnastiku täienduseks mõne a. eest väljaantud) „Lisäsõnastiku“ IV jätku. Raamatuaasta puhul on püütud võimalusi hankida ühe vana trükkteose (mõne grammatika) anastaatilise trüki väljaandmiseks; mis aga on nurjunud vastavate krediitide mittedaamise tõttu.

Väljaannete vahetust teiste asutistega on laiendatud. Uueks aastaks on loodud ka erilisi soodustusi Seltsi väljaannete levimiseks müügil. Seni on neilt antud AES-i liikmeile 20% hinnaalandust. Nüüdsest peale saab ka iga „Eesti Keele“ tellija Seltsi suuremalt väljaandelt „Soome-eesti sõnaraamatult“ 20% hinnaalandust. Ajakirja tellijaile antakse peale selle võimalus saada EK neljast esimesest aastakäigust kaks tasuta ja kaks järgmist poole hinnaga. (Seni oli mõni aasta võimalik saada kuut esimest a.-käiku poole hinnaga).

Murdeuurimistööd on jätkatud ning püütud paremini organiseerida (lähemalt eriaruandes).

Hõimutöö alal tehti eeltöid liivi alglugemiku väljaandmiseks, mille lõplik teostumine sünnib 1936. aastal, ning suvel on saadetud stipendiaadina Soome üliõp. Felix Oinas.

Suuremaid toetusi on Selts saanud Kultuurkapitalist ja Tartu Ülikoolilt.

Seltsi talituse asukoht on olnud endiselt Ülikooli ruumes, Lai tän. 36, kus ta on olnud avatud viiel päeval nädalas à 1 tund. Asjuriks on olnud endiselt üliõp. R. Toona (end. Tomson). Käesoleva a. algul on AES-i talitus saanud ruumi E. Keele Arhiivi uues korteris, Rüütli t. 24, kus ta on aga avatud ainult kahel päeval nädalas à 1 tund (igal teisip. ja reedel kella 1—2 päeval).

1935. a. jooksul on Seltsi vastu võetud 4 uut liiget (eelm. a. samuti 4). Häälteõiguslike liikmete arv on praegu (aastakoosoleku ajal 1. III 36) 45 (eelmisel a. oli 32).

Läinud aasta märtsis uude juhatusse valitud uus esimees prof. A. Saareste jäi tegevusest eemale aasta keskel (Ungarisse asumise tõttu). Esimehe kohustetäitjaks määrati juhatuses poolt abiesimees prof. J. Mägiste. Juhatuses lahkus suvel (samuti Ungarisse mineku puhul) üliõp. F. Oinas, kelle asemele kutsuti juhatuses esimehe asemik üliõp. R. Aegna. Ametid olid möödunud tegevusaastal üldiselt jaotatud järgmiselt: esimees A. Saareste, üks abiesimees ja esimehe kt. J. Mägiste, teine abiesimees J. V. Veski, sekretär P. Ariste, üks abisekretär E. Elisto, teine abisekretär enne F. Oinas, siis R. Aegna, laekur H. Rajamaa, abilaekur prl. L. Tohver ja raamatukoguhoidja A. Kask. Üldse töötas juhatus 9-liikmelisena, kusjuures sinna kuulusid 4 ülikooli õppejõudu, 2 eesti keele õpetajat, 2 keelelist korrektorit ja 1 üliõpilane.

E. Elisto,
AES-i abisekretär 1935.

Murdetoimkonna 1935. a. aruanne.

Möödunud aastal olid murdekogumistööl järgmised 15 stipendiaati:

1. Arike, Juhan — Karuses ja Kirblas,
2. Kangro, Bernard — Kursis, Laiusel ja Maarja-Magdaleenas,
3. Kiin, Nadežda — Jõhvis,
4. Kindlam, Magnus — Karja kihelkonnas,
5. Koemets, Eduard — Jõelähtmes ja Ristil,
6. Lepp, Leida — Mihklis,
7. Niilus, Valter — leivude (Koiva maarahva) juures,
8. Must, Kustav — Kolga-Jaanis,
9. Palmeos, Pauliine — Emmastes, Reigis ja Suure-Jaanis,
10. Reitsnik, Helga — Vaivaras,
11. Remmel, Nikolai — Setumaal,
12. Sang, August — Hageris ja Keilas,
13. Tamm, Eliise — Kadriinas,
14. Tanning, Salme — Setumaal, Räpinas (1934. a. kogutud); Harglas, Karulas ja Rõuges (1935. a.),
15. Uustalu, Leida — Iisakus ja Viru-Nigulas.

Lisaks eelmainitud stipendiaatidele on ka mag. P. Ariste oma Koiva-reisul kogutud murdematerjalid loovutanud AES-ile.

Kokku on seega murdeainestiku kogumistööl olnud 16 kogujat 20 kuu (606 päeva) jooksul.

Kõige enam, nimelt 22 kihelkonnast, on kogutud aineistikku ideoloogilise küsitlusviisi abil. Materjale on saadud järgmiselt aladelt: loomastik (6 khk.), inimene, rahvas, hõim (5 khk.), tunde-elu (3 khk.), tunnetamine (3 khk.), tahte-elu (2 khk.), sõidukid (2 khk.), märk, avaldus, kõne (2 khk.), aeg (2 khk.), usund (2 khk.), linatööndus (1 khk.), maastik (1 khk.), riietus (1 khk.), toitlus (1 khk.) ja kalandus (1 khk.). Üldse on sel teel korjatud 12 724 sõnasedelit (eelm. a. 11 038).

Wiedemann'i järgi on küsitlemist jätkatud ainult kolmes kihelkonnas (Karuses, Kolga-Jaanis ja Emmastes); aineistikku on saadud 4 620 sedelil (eelm. a. 2 016).

Lisasonastikkude järgi on teateid kogutud 8 kihelkonnast, saadud 2 322 sedelil (eelm. a. 6 087 s.).

Rohkesti on saadud materjale ka vastustena mitmesuguste sõnavaraliste üksikküsimustele (kokku 4 994 sedelil). Kohanimedid on kogutud 1 797.

Kokku on seega AES-i murdekogud suurenenud möödunud aasta jooksul 26 457 sedeli võrra (eelm. a. 22 167 s.).

Peale sõnavaralise aineistiku on püütud jälgida ka murdetekste. Saadud on möödunud aastal kuuldelisi murdetekste 20 kihelkonnast 608 lk. (eelm. a. 232 lk.). Leivu (Koiva maarahva) murdest on koostatud häälikulooline ja morfoloogiline ülevaade (kokku 315 lk.).

Koosolekuid pidas Murdetoimkond 1935. a. viis. Toimkonna juhatajaks oli A. Saareste. abiks J. Mägiste, sekretäriks A. Kask, liikmeiks P. Ariste ja G. Ränk.

A. Kask,
MT sekretär.

„Eesti Keele“ 1935. a. aruanne.

Ajakirja toimetusse kuulusid läinud aastal peatoimetajana prof. J. Mägiste, liikmetena dr. J. V. Veski ja E. Elisto. Viimane toimetusliige oli ka ühtlasi ajakirja toimetussekreteriks.

Toimetus on pidanud aasta jooksul 4 ametlikku koosolekut. Suuremalt osalt on küsimusi lahendatud isikliku läbirääkimise teel toimetusliikmete vahel.

Ajakirja aastakäik ilmus $\frac{1}{2}$ trükipoogna võrra suurendatud kujul, kokku 200 lk-lisena. Trükitavate eksemplaride arv 400 oli üldiselt samuti endine, välja arvatud nr. 2—3 puhul, mida usuteadlaste tarvis ja kulul trükiti 100 eks. rohkem.

Aastakäigu kuus numbrit ilmusid järgmiselt: 1 üksiknumber (nr. 1), 1 kaksiknumber (nr. 2—3) ja 1 kolmiknumber (nr. 4—6), milleks olid erakorralised põhjused. — Kolm nr-it ilmusid kevademestril, kolm sügisel, nagu oli ka ette nähtud.

Ajakirjal on läinud aastal olnud kaastöölisi 26 (eelm. a. 20). Neist oli ülikooli õppejõude 8, teisi ülikooli lõpetanud isikuid 8, üliõpilasi ja muid kaastöölisi 10. Kirjutisi on ilmunud kõiki kokku 58 (eelm. a. 48).

Aastakäigu toimetamisel, nagu viimastel aastatel üldse, on püütud puht-teadusliku sisu kõrval võimalikult rohkem ruumi anda õigekeelsuslike ja muude praktiliste keeleküsimuste käsitlemisele. Aruande-aastal on siin kõige enam ruumi nõudnud eesti piibli uues tõlkes esinevate pärisnimede kuju määramise käsitlused kolme usuteadlase poolt, nii heebrea ja kreeka kui ka eesti keele seisukohalt. Selle kõrval on kõik toimetusliikmed aktiivselt osa võtnud usuteadlaste konverentside istungeist, kus olid arutusel ja otsustamisel piibli pärisnimede kuju küsimused. Toimetusliikmed esinesid neil koosolekuil peamiselt eesti keele ja eesti piiblikeele seniste traditsioonide kaitsjatena, nagu lähemalt võiks ilmned a EK-s avaldatud kõnealuste konverentside protokollidest.

Aastakäigu II pool ilmus kolmiknumbrina AES-i ja EK asutaja ning auliikme prof. Lauri Kettunen'i austamiseks tema 50 a. sünnipäeva puhul. Kõnealuse erinri kaastöö asjus pöörduti kevadel ligi 30 eesti keeleteadlase ning AES-i praeguse või endise tegelase poole. Tulemuseks oli rida suuremaid artikleid. Et aga mõned kaastöölised, peamiselt õigekeelsuse alalt, ajapuudusel ei saanud oma kaastööd esitada, kujunes erinumbri sisu võib-olla liiga ülekaalukalt teaduslikuks, sisaldades aga siiski ka tähtsaid kirjutisi õigekeelsuse alalt.

E. Elisto,
EK toimetussekreter.

Nimede-eestistamise Toimkonna 1935. a. aruanne.

Toimkonda kuulusid J. Aavik, J. Ainelo (juhatajana), M. Lubi, E. Sitska, A. Tiitsmaa (sekretärina) ja J. V. Veski.

Toimkond jälgis hoolega nimede-eestistamise liikumist, pidades kontakti seda liikumist juhtivate asutistega, nimelt vastavate toimkondade ja büroodega Tartus ja Tallinnas. Tartus võttis osa kohalikkude organisatsioonide vahelisest nimede-eestistamise toimkonnast J. Ainelo, Tallinnas Joh. Aavik.

Sel puhul tuli main. büroode juhtidega nõu pidada, toimkondade koosolekuil käia ja juhatusest osa võtta. On visiteeritudki mõlemaid büroosid nii Tartus kui Tallinnas.

Sellest hoolimata, et Tartus töötas kohalik nõuande-büroo, tuli toimkonna juhatusel tihti veel nõu anda nimede-eestistamise asjus. Seejuures tuli soetada uusi nimesid eestistajaile.

Muuseumis on Toimkonna juhatus oma lähemaks ülesandeks seadnud selle laialise eestlust haarava liikumise käigu fikseerimise ning selle jaoks leiduvate materjalide kogumise. Seks otstarbeks on Toimkonna juhatuse poolt kogutud tuhandeid ajalehtede ja ajakirjade väljalõikeid, mis kuidagiviisi on puudutanud nimede-eestistamise küsimust. Kahe viimase aasta jooksul on seks otstarbeks tööle rakendatud ka Akad. Kooperatiivi juures olev väljalõigete büroo, kust ükski möödunud aasta jooksul on saadud paar tuhat eksemplari väljalõikeid. Sel alal on Seltsil täielisem kogu nimede-eestistamisse puutuvat ajaloolist materjali, mille hankimine tulevikus igatahes oleks palju raskem ning kallim. Seda kogumist jätkatakse.

Tuleviku-ülesandeks oleks Toimkonnal nimede-eestistamise täielik läbiviimine selle hooajal ja lõpuks kas või sunduslikul teel.

J. Ainelo,

Toimk. juhataja.

A. Tiitsmaa,

sekretär.

Toimetusele ja AES-ile saadetud kirjandust 1934.

Kasvatus 1934, nr. 1—8. Sisuks ms.: V. Alto, Kas ja mil kujul oleks mõeldav soome keele õpetamine eesti koolis? (3). Aug. Raud, Stilistika-poeetika kursuse ulatusest, jaotusest ja käsitlusest keskkoolis (1). M. Sakk, Etteütluse korraldamisest ja muist õigekirja-õpetuse küsimusist algkoolis (1). M. Sakk, Mõtteid emakeele testi puhul (5). V. Alto, Veel mõtteid emakeele testi puhul (7). L. Uustalu, Lastelugemise ravist algkoolis (7). Kirjanduse arvustisi: J Väinaste, J. Ainelo „Eesti keele õigekeelsusreeglid“ (1) ja H. Haljaspõllu „Väike võõrsõnastik“ (2). J. Väinaste: A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile (7).

Üliõpilasteht 1934, nr. 8—13. Sisuks ms.: Loomet Laja, Nimekõnnumise (9). K. Päril, Keskkooli reform ja võõrkeeled (10). E. Uustalu, Hõimutöö reorganiseerimisvõimalusi (11). Ankeet: Eesti ülikool eesti teaduse arendajana (8, 9, 10, 12, 13).

Looming 1934, nr. 1—10.

Ajalooline Ajakiri 1934, nr. 1—4. Sis. ms.: P. Johansen, Eestlane Tallinna Linnaarhiivi allikatekajastuses (4).

Õigus 1934, nr. 1—10. Lisa: Riigikohtu 1932. a. otsused. Tartu 1934.

Eesti Arst 1934, nr. 1—12. Lisa: XII Eesti Arstidepäev 28. ja 29. VII 1934 Kuressaares. Protokollid. Tartu 1934.

Areng 1934, nr. 1—8. E. Haridusliidu ajakiri.

Kotiseutu. Suomen kotiseutututkimuksen äänenkannattaja. 3. ja 4. vihko 1934. Helsinki.

H. v. Kleist, **Homburgin prinssi Friedrich.** Näytelmä. Helsinki 1934, SKS-n Toim. 200. osa.

N. de Baumgarten, **Généalogies des branches régnantes des Rurikides du XIIIe au XVIe siècle.** Orientalia Christiana. Vol. XXXV—1, № 94. Junio 1934. Pont. Inst. Studiorum. Roma 128. 152 lk.

Vastutav toimetaja: **Joh. V. Veski.**

Väljaandja: **Akadeemiline Emakeele Selts.**

Eesti Kirjastus-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus. 25. IV 1936.

SOOME-EESTI SÕNARAAMAT

Toimetanud: JUULIUS MÄGISTE

Nimetatud sõnaraamat ei ole üksnes kuiv sõnadekogu, vaid selles leidub rohkesti kõnekäände, lausenaiteid, käändetarvitamise näiteid verbide juures, idiomaatilisi väljendusviise ja muud mitmekülgset ainekku, mis on tähtis õppijale, tõlkijale ja kõigile keeletarvitajale. Silmas on peetud ka igakülgset teaduslikku terminoloogiat. Peale muu sõnvara sisaldab sõnastik ka valiku kohanimedid ja kõige tarvitavamaid soome sõnalühendeid. Autorit peetakse heaks soome keele ja soome murrete tundjaks. Teos on ainulaadne ulatuselt, ajakohasuselt ja kompetentsuselt.

AKAD. EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS, TARTU 1931.
VIII+688 lk., hind 9 kr. 75 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Muid Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetisi:

Eesti nimi. Valik uusi perekonnanimesid. Toimetanud J. Mägiste ja E. Ellisto. Tartu 1935, 104 lk. Hind 50 senti. Pealadu ja omanik: Nimeede Eestistamise Liit, Vene 23—9, Tallinn.

Eestipäraseid eesnimedid. Toimetanud J. Mägiste. Tartu 1936. 40 lk. Hind 50 s. Kirjastaja: Nimeede Eestistamise Liit, Vene 23, Tallinn.

*

Eestlasele eesti nimi. Koguteos, 70 lk. Hind enne 50 s., nüüd 25 senti. Soome kirjastik. Nr. 2, 3, 4 à 25—30 s.

Liivi lugemik I—V, à 25—40 s. Setu lugemik I, II. Hind 50 ja 75 s. Valik grammatilisi oskussõnu. Hind 25 s.

Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I. Hind 2 kr. — Vihk II. Hind 2 kr. 50 s.

Tundmused tegurina keelearengus. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimene katse eesti keele kõnemeloodia võrdlevas uurimises. W. E. Peters. Hind 1 kr.

Eksperimentaalfoneetika alged. W. E. Peters. Hind 40 s.

Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid. V. a. A. Saareste. Hind 50 s. Esimese eestikeelse raamatu, Wanradt-Kõlli katekismuse keelest.

A. Saareste. Hind 40 s.

Verbi paigutus Fählmann'il ja nüüdseid sõnajarje-küsimusi. Harald Paukson. Hind 40 s.

Keel ja loogika. A. Koort. Avec un résumé. Hind 50 s.

Murdetekstid (eri lehtedel) à 5 s.

Elmiste ladu: O/Ü. Noor-Eesti, Rüütli tän. 11, Tartu.

Algs. 1. silbi *ää* eesti keeles. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 30 s. Eesti keeleala murdelisest liigendusest. (Kolme kaardiga.) Albert Saareste. Avec un résumé. Hind 60 s.

Kümme aastat eesti murrete süstemaatset kogumist. A. Saareste. Avec un résumé. Hind 50 s.

Kõhklevaid mõtteid läänemere-soome laensõnade-uurimise puhul. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 40 s.

Produktiivne saksa laensõna eesti keeles: Eesti *roov*'i ja selle tuletiste etümoologia ja semasioloogia. E. Kobolt. Mit e. Referat. Hind 50 s.

Eesti sulghäälikud *k, p, t* ja *b, d, g*. Paul Ariste. With an English Summary. Tabelitega. Hind 50 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Kõigilt siinseilt väljaandelt ms. A. E. Seltsi liikmeile 20% hinnaalandust, välja arvatud EESTI NIMI ja EESTIPÄRASEID EESNIMESID (vt. ülal). — SOOME-EESTI SÕNARAAMATULT ka „Eesti Keele“ tellijatele 20% (s. o. 1 kr. 95 s.) hinnaalandust.

EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XV aastakäik, 1936)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtajad: kevadsemestril märts, aprill, mai, sügispoolaastal okt., nov., detš.; kaksiknumbri korral teise numbriga tähtaeg.

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s., kaksiknumber 70 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varem ad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk., brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—XIV aastak., 1930—1935, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudel raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Uued erisoodustused:

„Eesti Keele“ 1936. aastakäigu tellijatele annab AES võimaluse saada EK neljast esimesest aastakäigust vabal valikul kaks tasuta (saatekulude vastu), peale selle osta viiet ja kuuet aastakäiku poole hinnaga, s. o. à 1 kr. 60 s. Kirjalikult soovi avaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt. Soomeeesti sõnaraamatult (vt. eelm. lk.), saavad EK tellijad 20 % hinnaalandust — Akadeemilisest Kooperatiivist.

EESTI KEEL

kui ainuke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) avaldada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitelles ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leivad käsitlemist õigekeelsuse ning tegeliku keele korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatuse ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid. Eriti sagedasti käsitletakse koha- ning isikunimede kirjutusviisi.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikku tarvituse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustusi, murdetekste, ülevalateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Vabriku 5—4. Tel. 2-81 (peatöimetaja).

HIND 35 SENTI.